

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувачка кафедри
д.е.н. проф. Слатвінська М.О.

(підпис)
“ ____ ” _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування»
(назва освітньої програми)

на тему: **«ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА»**

Виконавець:

Студентка 47 групи ЦЗФН
Гаца Яна Віталіївна
(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Няньчук Н.Ю.
(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

Одеса 2024

АНОТАЦІЯ

Гаца Я.В. «Оподаткування малого підприємництва».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою професійного за спрямування «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

У роботі розглянуто роль малого підприємництва в економіці країн, визначено критерії віднесення до суб'єктів малого підприємництва, обґрунтовано принципи оподаткування малого підприємництва.

Проаналізовано сучасний стан розвитку малого бізнесу в Україні, охарактеризовано системи оподаткування малого підприємництва, передусім спрощену, наведено приклади досвіду інших країн щодо оподаткування малого бізнесу.

Розроблено рекомендації щодо впровадження податкових стимулів у практику оподаткування малого підприємництва.

Ключові слова: мале підприємництво, оподаткування, спрощена система оподаткування, єдиний податок, податкові стимули.

ANNOTATION

Gatsa Y.V. " Small business taxation".

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty 072 "Finance, banking and insurance" under the professional educational program in the direction "Finance, financial management and insurance". – Odesa National University of Economics. - Odesa, 2024.

The work examines the role of small business in the economy of countries, defines the criteria for classification as small business entities, and substantiates the principles of small business taxation.

The current state of small business development in Ukraine is analyzed, the system of small business taxation, primarily simplified, is characterized, and examples of the experience of other countries regarding small business taxation are given.

Recommendations on the introduction of tax incentives into the practice of small business taxation have been developed.

Key words: small business, taxation, simplified taxation system, single tax, tax incentives.

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	6
1.1. Роль малого підприємництва в економіці країни	6
1.2. Критерії віднесення до суб'єктів малого підприємництва	11
1.3. Основні принципи оподаткування суб'єктів малого підприємництва	19
Висновки до першого розділу	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	24
2.1. Оцінка сучасного стану оподаткування малого підприємництва в Україні	24
2.2. Особливості механізму оподаткування суб'єктів малого підприємництва	31
2.3. Порівняння оподаткування суб'єктів малого підприємництва в різних країнах	39
Висновки до другого розділу	45
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	47
3.1. Ідентифікація проблемних аспектів оподаткування, що обмежують розвиток малого підприємництва	47
3.2. Використання податкових пільг та стимулів для розвитку суб'єктів малого підприємництва	53
Висновки до третього розділу	60
Висновки	63
Список використаних джерел	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. Мале підприємництво відіграє важливу соціально-економічну роль у функціонуванні економічної системи країни. Повноцінне виконання суб'єктами малого підприємництва інноваційної та соціальної функцій спроможне сприяти виходу економіки України з кризи, що визначає необхідність всебічної підтримки цього сегмента економіки. Однією з основних перешкод на шляху розвитку малого підприємництва може стати невідповідне оподаткування. Суперечність між гострою потребою суб'єктів малого підприємництва в ресурсах, з одного боку, та проблемами наповнення бюджету створює умови для постійного наукового дослідження шляхів вирішення завдання створення механізмів оподаткування малого підприємництва, спрямованого на підтримку розвитку останнього.

Оподаткування малого підприємництва є предметом наукових досліджень багатьох вчених, серед яких можна відмітити: Буй Т., Квасовський О., Ковальчук І., Ларцев А., Мирошніченко О., Ратинський В., Фоміна Т. та інші. Удосконалення підходів оподаткування малого підприємництва залишається завжди актуальним, зважаючи на динамічний розвиток цього сектору економіки, його соціально-економічну роль з одного боку і вразливість з іншого.

Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних засад й розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу оподаткування малого підприємництва в Україні.

Реалізація мети дослідження передбачає постановку та вирішення таких завдань:

- визначити роль малого підприємництва в економіці країни;
- систематизувати критерії віднесення до суб'єктів малого підприємництва;

- обґрунтувати основні принципи оподаткування суб'єктів малого підприємництва;
- проаналізувати стан розвитку та оподаткування малого підприємництва України;
- розглянути світовий досвід оподаткування малого підприємництва;
- обґрунтувати рекомендації щодо удосконалення процесу оподаткування малого підприємництва в Україні.

Об'єктом дослідження є процес оподаткування малого підприємництва в Україні. *Предметом дослідження* є теоретичні і практичні аспекти оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, а саме: аналізу й синтезу – з метою дослідження характеристик малого підприємництва як сегмента економіки, тенденцій розвитку малого підприємництва в Україні; систематизації та класифікації – для виділення методів оподаткування суб'єктів малого підприємництва; порівняння – для здійснення порівняльного аналізу механізмів оподаткування суб'єктів малого підприємництва у зарубіжних країнах і в Україні; узагальнення результатів – при формуванні висновків.

Інформаційною базою дослідження є офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів, Державної податкової служби України, законодавчі акти, дані Світового Банку, напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених з проблем оподаткування суб'єктів малого підприємництва, що містяться у монографіях, фаховій науковій літературі, матеріалах наукових і науково-практичних конференцій та семінарів, мережі Інтернет.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1. Роль малого підприємництва в економіці країни

У сучасному світі малі підприємства відіграють важливу роль у структурі економіки багатьох країн, вони є не лише джерелом доходу для підприємців, але й двигуном економічного розвитку, що забезпечує стійкість та інноваційність економік. Історично малі підприємства завжди були осередком підприємницької активності, але у зв'язку з розвитком глобалізації, зростанням технологій та змінами в умовах бізнес-середовища їхня роль і значення ще більше зросли.

Роль малих підприємств у економіці найбільш яскраво проявляється у таких аспектах, як створення нових робочих місць, стимулювання інновацій та збільшення конкурентоспроможності. Важливо відзначити, що малі підприємства часто є ініціаторами та драйверами нових ідей та технологічних рішень, що сприяє розвитку нових галузей та стимулює економічний розвиток.

Суб'єктами малого підприємництва можуть бути фізичні та юридичні особи. Фізичні особи, які зареєстровані відповідно до законодавства як суб'єкти підприємницької діяльності, відіграють важливу роль у сфері малого бізнесу. Це можуть бути індивідуальні підприємці або особи, що працюють у формі сімейного підприємства.

Малі підприємства є основним джерелом нових робочих місць у багатьох економіках. Їх гнучкість та здатність швидко реагувати на зміни в ринкових умовах сприяють зменшенню безробіття. Прикладом є Німеччина, де відсоток зайнятості у малих підприємствах зріс з 26,67% у 1993 році до 45,71% у 2020 році. Це свідчить про збільшення важливості малих підприємств як джерела зайнятості протягом останніх десятиліть.

Таке зростання може бути результатом різноманітних факторів, включаючи розвиток малого бізнесу, сприяння державних програм та

ініціатив, зміни в економічних умовах тощо. У табл. 1.1. наведено деякі показники за окремими країнами, що характеризують роль малого підприємництва (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Малий бізнес у розвинених країнах світу [24]

Країна	Характеристики
Іспанія	У сільському господарстві 80 % малих підприємств, у будівництві, промисловості, суднобудування – 25–30 %.
Японія	Сімейний бізнес складає 32 % загальної чисельності, приватні підприємства – 48 %, юридичні особи – 20 %. Загальна частка малого бізнесу в ВВП більше 53 %.
США	Малий бізнес створює близько 50 % ВВП, надає роботу 50 % працездатного населення, створює 25 % експорту товарів і послуг, має в 13 разів більше патентів, ніж у великих підприємств. Кількість малих підприємств – більше 90 % фірм країни
Італія	Вважається класичною країною малого бізнесу: у країні діють 3,5 млн малих і середніх підприємств, на яких зайняті приблизно 13 млн чоловік (79 % всієї робочої сили), що виробляють 52 % ВВП. Більшість підприємств діють у межах власних промислових округів

Малі підприємства часто є джерелом інновацій та нових технологій, які змінюють умови на ринку та створюють конкурентні переваги. Наприклад, компанія Square створила платіжну систему для малого бізнесу, яка дозволяє приймати безконтактні платежі за допомогою мобільних пристроїв. Square була заснована Джеком Дорсі в 2009 році і почала як невелике стартап-підприємство. Зараз вона є однією з провідних компаній у сфері фінансових технологій (FinTech) і надає послуги тисячам маленьких бізнесів по всьому світу [39].

Інша компанія Nest Labs, яка зараз є частиною Google, відома своїм продуктом Nest Learning Thermostat, який є терморегулятором, що автоматично встановлює оптимальну температуру у приміщенні, забезпечуючи ефективне енергоспоживання. Компанія була заснована Тоні Фаделлом та Меттом Роджерсом в 2010 році. Їхній успіх у сфері розумного дому свідчить про потужний вплив малого підприємництва на технологічний прогрес.

Успішний досвід продемонструвала компанія Dropbox. Dropbox - це хмарне сховище даних, яке дозволяє користувачам зберігати, синхронізувати та ділитися файлами та документами. Компанія була заснована Дрю Х'юстоном і Арешом Фернандезом у 2007 році. Почавши як невеликий стартап, Dropbox швидко став однією з провідних компаній у сфері хмарних послуг, демонструючи вплив малого підприємництва на розвиток інформаційних технологій.

Малі підприємства стимулюють конкуренцію на ринку та сприяють розвитку місцевих господарств. Наприклад, у сфері місцевого туризму малі готелі та ресторани часто конкурують з великими ланцюгами, приваблюючи туристів унікальними послугами та особистим підходом.

Внесок малих підприємств у валовий внутрішній продукт (ВВП) є важливим показником економічної активності та розвитку країни. На рис. 1.1. представлено дані щодо внеску малого бізнесу в ВВП деяких країн. Ці дані допомагають зрозуміти, яку роль відіграють малі підприємства у формуванні економіки країн та як вони впливають на загальний рівень економічного розвитку.

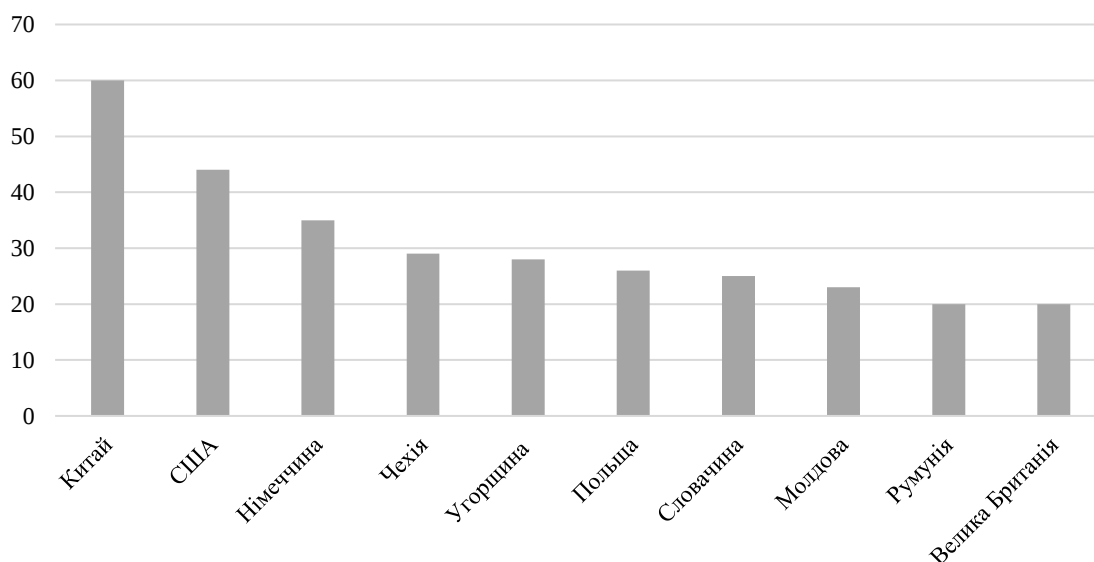

Рис. 1.1. Внесок малого бізнесу в ВВП окремих країн у 2020 році, у % (за даними Світового банку)[51]

З метою сприяння регіональному розвитку та соціальній стабільності розробляються спеціальні програми підтримки малого підприємництва. Підтримка малих підприємств виявляється дуже важливою в сучасних умовах для забезпечення стабільності економіки та соціального розвитку. У табл. 1.2 представлено інформацію щодо різноманітних програм та ініціатив, запроваджені у різних країнах, та їхній вплив на розвиток малих підприємств та віддалених регіонів.

Таблиця 1.2

Характеристики програм підтримки розвитку малого бізнесу

Назва програми 1	Опис програми 2	Результати 3
Програма "Розвиток сільського бізнесу" (Україна)	Програма надає фінансову підтримку та консультації малим сільським підприємствам для розвитку та розширення бізнесу.	Збільшення кількості сільських підприємств, зменшення безробіття у сільських районах.
Ініціатива "Підтримка інфраструктури" (Україна)	Ініціатива спрямована на поліпшення інфраструктури у віддалених районах, що дозволить малим підприємствам зручніше працювати.	Збільшення доступності малих підприємств до ринків і ресурсів, стимулювання економічного зростання.
Програма "Доступні кредити" (Україна)	Програма надає фінансову підтримку малим підприємствам шляхом надання доступних кредитів та інших фінансових послуг.	Збільшення обсягу кредитування малих підприємств, підтримка їхнього розвитку та росту.
Схема підтримки малого бізнесу (США)	Програма надає підтримку малим підприємствам у вигляді грантів, кредитів та консультаційних послуг.	Створення нових робочих місць, стимулювання інновацій та розвитку малих підприємств.
Програма підтримки малого бізнесу (Японія)	Уряд Японії надає фінансову підтримку та консультаційну допомогу малим підприємствам для стимулювання їхнього розвитку та зростання	Збільшення конкурентоспроможності малих підприємств на ринку, підтримка інновацій та економічного зростання.
Програма "Малі підприємства – великі мрії" (Німеччина)	Програма надає фінансову підтримку, навчання та консультації малим підприємствам для стимулювання їхнього розвитку та росту.	Розширення мережі малих підприємств, збільшення їхнього внеску у економіку країни.
Програма "Підтримка інноваційних стартапів" (Канада)	Програма надає фінансову підтримку та консультаційну допомогу інноваційним стартапам у різних галузях.	Створення нових технологій, робочих місць та збільшення економічного зростання.
Ініціатива "Зелений розвиток для малих підприємств" (Велика Британія)	Ініціатива спрямована на підтримку малих підприємств у впровадженні екологічно чистих технологій та практик.	Зменшення впливу малих підприємств на довкілля, стимулювання зеленого розвитку та інновацій.

Продовження табл. 1.2

1	2	3
Програма "Розвиток малого бізнесу в сільських районах" (Швейцарія)	Програма надає фінансову підтримку, консультації та навчання малим підприємствам у сільських районах для стимулювання їхнього розвитку.	Підвищення економічного рівня та соціальної стабільності в сільських громадах.
Програма "Розвиток малого бізнесу в сільських районах" (Австралія)	Програма надає фінансову підтримку, консультації та навчання малим підприємствам у сільських районах для стимулювання їхнього розвитку.	Розширення економічних можливостей та покращання життєвого рівня в сільських громадах.
Програма "Підтримка інноваційного бізнесу" (Швеція)	Програма надає фінансову підтримку та консультації малим підприємствам для розвитку та впровадження інноваційних продуктів та послуг.	Стимулювання розвитку інноваційного середовища та збільшення конкурентоспроможності малих підприємств.
Програма "Малий бізнес для розвитку" (Норвегія)	Програма надає фінансову підтримку, консультації та навчання малим підприємствам для стимулювання їхнього розвитку та впровадження інновацій.	Збільшення економічного розвитку та зменшення безробіття в регіонах.
Програма "Малі підприємства для економічного розвитку" (Нідерланди)	Програма надає фінансову підтримку, консультації та навчання малим підприємствам для стимулювання їхнього розвитку та забезпечення економічного росту.	Створення нових робочих місць, розвиток інноваційних продуктів та послуг.

Згідно з представленою таблицею, програми та ініціативи підтримки малих підприємств мають значний потенціал для стимулювання економічного зростання, зменшення безробіття та забезпечення соціальної стабільності. Різноманітність програм, представлених в таблиці, свідчить про те, що держави визнають важливість малих підприємств у віддалених регіонах та приділяють їм належну увагу. Проте важливо постійно вдосконалювати ці програми, враховуючи специфіку регіонів та потреби малих підприємств, щоб забезпечити максимальний позитивний вплив на розвиток економіки та суспільства в цілому.

Для розробки адекватних програм підтримки розвитку малого підприємництва важливим є встановлення відповідних критеріїв віднесення суб'єктів господарювання до малого бізнесу. Критерії визначення малого підприємства є важливими для урядових органів, бізнес-спільноти та інших зацікавлених сторін. Вони допомагають визначати суб'єктів, які можуть

користуватися певними пільгами та підтримкою у сфері оподаткування, фінансування та регулювання.

1.2. Критерії визначення суб'єктів малого підприємництва

Розвиток малого бізнесу є важливою і необхідною умовою забезпечення стабільної економіки у будь-якій країні. Мале підприємництво створює фундамент становлення успішної держави, виконуючи роль провідного сектору ринку. Суб'єкти малого бізнесу забезпечують економіку робочими місцями, на їх основі розвиваються бізнесові ідеї, вони стають драйверами інновацій, зайнятості, а також вирішення багатьох соціальних проблем. Стабільний розвиток малого підприємництва стає передумовою формування середнього бізнесу. Необхідно зауважити, що цей сегмент бізнесу є дуже чутливим до впливу будь-яких змін у бізнес-середовищі і потребує постійної всебічної підтримки, в тому числі розробки відповідних механізмів оподаткування. З метою визначення найбільш вдалих підходів щодо оподаткування суб'єктів малого підприємництва необхідно визначити критерії віднесення суб'єктів підприємництва до цієї категорії та їх класифікації, беручи за основу існуючі теоретичні підходи.

Істотний внесок у дослідження питання розвитку малого бізнесу здійснили ряд західних економістів Р. Кантильйон, Й. Шумпетер, П. Друкер, А. Освальд, П. Рейнольдс, Д. Сторі та ін. До українських вчених, які досліджували і продовжують досліджувати мале підприємництво, передусім варто віднести наступних - З. Варналій, Т. Буй, О. Кужель, Г. Мандрига, С. Мочерний, О. Квасовський, які вважають, що малий бізнес є діяльністю будь-яких малих підприємств та окремих громадян (фізичних осіб), передусім з метою отримання прибутку, яка не завжди повинна супроводжуватися ризиком і впровадженням інновацій у процесі власної діяльності.

Проблема визначення категорії «малий бізнес» розглядається багатьма вченими-економістами і не втрачає своєї актуальності. Залежно від економічного розвитку країн, потужності економічних систем, історії становлення підприємництва підходи до визначення відрізняються. Це створює певну невизначеність та неузгодженість. Одні дослідники не відокремлюють «малий бізнес» і поняття «підприємництво», інші стверджують що це різні поняття. Досить поширеним є підхід поєднання малого та середнього бізнесу у спільну категорію. Наприклад, у Японії та країнах Західної Європи застосовується термін «малі та середні підприємства», у Франції – загальноприйнята аббревіатура «PME» (*petites et moyennes entreprises*), у Німеччині – не прийнято розглядати малий і середній бізнес окремо, тому підприємства визначаються єдиним поняттям «*mittelstand*» (середній прошарок). В країнах з низьким рівнем доходів крім суб'єктів малого бізнесу виділяють таку категорію як «мікробізнес».

В Україні законодавчо не визначено саме категорію «малий бізнес». Зокрема, в Господарському кодексі (стаття 42) використовується термін «підприємництво» – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів й отримання прибутку [1]. Л. Васильєва вважає, що малий бізнес – це не просто частина або сектор національної економіки, який можна статистично виділити в показниках чисельності зайнятих, в обсязі товарообороту, кількості основного капіталу й тому подібне. Це – економічний сегмент, якому притаманні принципово нові якісні характеристики, а саме: об'єднання в одній особі власника та підприємця, спрямованість на інновації, спрощені комунікативна та інформаційна системи.[15] Г. Козаченко визначає малий бізнес як будь-яку діяльність малих підприємств та окремих громадян (фізичних осіб), що не суперечить закону й спрямована на отримання прибутку. [25] За визначенням вченого З. Варналія, поняття «малий бізнес» та «мале підприємництво» розмежовується лише за якісним складником,

надаючи малому підприємству більший ступінь ризику та інноваційності .[14]

Як правило, виділяють наступні підходи до визначення категорії «малий бізнес»: кількісний, якісний та комбінований.

При застосування кількісного підходу здебільшого використовуються такі критерії, як середня кількість зайнятих працівників, обсяги продажу, кількість виготовленої продукції, балансова вартість активів. На практиці може застосовуватись лише один із запропонованих критеріїв. Кількісні критерії є найпоширенішими, оскільки вони дають конкретніший результат і можливість чітко розмежувати малі та середні підприємства. Основними недоліками кількісних критеріїв є їх абсолютність, відсутність теоретичної бази та, відповідно, складність використання щодо порівняльного аналізу.

Найпоширенішою міжнародною системою кількісних критеріїв віднесення економічних суб'єктів до сектора малого бізнесу є система, яка запропонована 6 травня 2003 року Комісією Європейського Союзу в положеннях Рекомендації Європейської комісії [20]. Дана система була утворена в результаті появи співдружностей країн та рекомендована до використання країнами-учасницями міжнародних об'єднань. Існують ще й інші системи критеріїв визначення малого бізнесу, запроваджені міжнародними економічними інститутами, а саме – Міжнародною організацією економічного співробітництва та розвитку й нормативно-правовими актами різних країн (США, Швеції, Великобританії, Японії, Південної Кореї та ін.).

Як вже зазначалось у світі не існує чіткої системи критеріїв віднесення підприємств до того чи іншого виду (малого, середнього чи великого). В Україні класифікація підприємств здійснюється відповідно до Господарського кодексу України, який чинний із 01.01.2004 року [1] та Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 05.10.2017 р. [3], в яких визначено, що усі вітчизняні підприємства

можуть належати до мікропідприємств, малих, середніх або великих підприємств (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація підприємств України відповідно до діючої законодавчо-нормативної бази

№ з/п	ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Господарський кодекс України (стаття 55)
1	Мікропідприємства	
	Балансова вартість активів – до 350 тис. євро. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 700 тис. євро. Середня кількість працівників – до 10 осіб	Річний дохід від будь-якої діяльності – не перевищує 2 млн. євро. Середня кількість працівників – до 10 осіб
2	Малі підприємства	
	Балансова вартість активів – до 4 млн. євро. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 млн. євро. Середня кількість працівників – до 50 осіб	Річний дохід від будь-якої діяльності – не перевищує 10 млн. євро. Середня кількість працівників – до 50 осіб
	Середні підприємства	
	Балансова вартість активів – до 20 млн. євро. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 40 млн. євро. Середня кількість працівників – до 250 осіб	Всі інші відносяться до середніх підприємств
	Великі підприємства	
	Балансова вартість активів – понад 20 млн. євро. Чистий дохід від реалізації продукції – понад 40 млн. євро. Середня кількість працівників – понад 250 осіб	Річний дохід від будь-якої діяльності – перевищує 50 млн. євро. Середня кількість працівників – перевищує 250 осіб.

Приклали застосування кількісних критеріїв віднесення до суб'єктів малого підприємництва у різних країнах, у тому числі й в Україні, наведено у табл. 1.4. Перелік розглянутих критеріїв і їх кількісне значення не є сталим і може змінюватись.

Якісний підхід полягає у використанні групи якісних критеріїв, таких як: система менеджменту, система контролю продуктивності, система мотивації продуктивності. До переваг якісного підходу можна віднести використання широкого спектра властивих різним підприємствам якісних критеріїв, що дає змогу комплексно оцінити їх діяльність. Однак цей підхід є

доволі складним у практичному використанні через обмежений доступ до внутрішньої інформації підприємств, а також суб'єктивне визначення критеріїв. Для підприємств однакого розміру діяльності за кількісними критеріями, якісні характеристики можуть бути різними через низку об'єктивних причин. Це ускладнює формальне використання лише якісного підходу.

Таблиця 1.4

Критерії віднесення до суб'єктів малого бізнесу в окремих країнах[55]

Країна	Критерії віднесення до малого бізнесу			
	Кількість зайнятих	Річний обсяг продажів	Валовий дохід	Розмір капіталу
США	залежно від промисловості до 1000 осіб; для інших сфер до 100 осіб	-	-	-
Японія	залежно від промисловості: транспорт - до 300 осіб; оптовий продаж - до 100 осіб; роздрібний продаж та інші - до 50 осіб	-	-	залежно від промисловості: транспорт - до 100 млн. ієн; оптовий продаж - до 30 млн. ієн; роздрібний продаж та інші - до 10 млн. ієн
Європейський Союз	до 50 осіб	до 4 млн. євро	-	до 2 млн. євро
Польща	до 50 осіб	250 тис. євро	-	мін. 5000 PLN (1200 євро)
Україна	до 50 осіб		до 10 млн. євро	

При застосуванні якісного підходу основними критеріями можуть бути також особливості діяльності та поведінки суб'єкта, обмежений доступ до ринку капіталу, невеликий сегмент ринку, який займає підприємство, та неспроможність здійснювати суттєвий вплив на його функціонування [45].

Наприклад, у Німеччині при віднесенні підприємств до сектора малого та середнього підприємництва застосовують такі критерії:

- єдність власності й управління;
- так звана видимість підприємства (обмеженість його масштабів), що дозволяє досягти високого ступеня трудової мотивації працівників;
- так зване сімейне ведення справи;
- особлива роль керівника такого підприємства;
- особливий характер фінансування (переважно за рахунок банківських кредитів), що породжує недостачу капіталу. [8]

У 1971 р. Болтонський комітет у Великобританії вперше запропонував комбінований підхід при визначенні малих підприємств у своїй країні – використання одночасно економічних і статистичних характеристик. До економічних критеріїв було віднесено такі ознаки: невеликий ринок збуту, який не дозволяє фірмі значно впливати на ціни і обсяг продукції; відсутність філій, тобто власник сам контролює свій бізнес; персоніфіковане управління, при якому керівник бере участь у процесі прийняття всіх рішень. Статистичні критерії враховували кількість зайнятих і річний оборот підприємств в залежності від галузей, а також внесок підприємства у експортну діяльність країни, розвиток інновацій [46].

У деяких країнах використовується комбінований підхід. Наприклад, у Швеції, крім показника чисельності зайнятих, використовується ряд інших: стадія зростання; галузь економіки; сфера діяльності (місцеві, регіональні, загальнонаціональні масштаби); особливість власників підприємств і менеджерів (наприклад, іноземці, жінки тощо). [8]

Серед недоліків комбінованого підходу виділяють такі:

- широкий спектр застосовуваних критеріїв «малості»;
- наявність різних числових параметрів змін критеріїв для різних галузей, що утруднює використання такого визначення;
- безпосереднє використання грошових одиниць, що неодмінно призводить до труднощів обліку змін їх вартості у часі; - застосування

критеріїв чисельності, зайнятих при співставленні діяльності малих і великих фірм протягом часу, також призводить до певних труднощів у зв'язку з нерівномірними змінами кількості валового внутрішнього продукту на людину для різних галузей; - єдине статистичне визначення, незважаючи на окремі варіації його складових для різних галузей, припускає однорідність сукупності малих фірм. [40].

Кожен із перерахованих і проаналізованих теоретичних підходів щодо класифікації суб'єктів господарювання розкриває окремі аспекти даної проблематики, має ряд позитивних сторін, а також недоліки, які потребують додаткового дослідження.

З. Варналій зазначає, що «мале підприємство є клітинкою малого підприємництва». А мале підприємство – це самостійна систематична інноваційна діяльність громадян підприємців і малих підприємств на власний ризик з метою отримання підприємницького доходу [15]. Крім того, науковець також вважає, що при визначенні малого підприємства необхідно враховувати не тільки кількісні критерії, а й якісні, зокрема правову незалежність, єдність права власності та безпосереднього управління фірмою, відповідальність за результати господарювання, невеликий ринок збуту тощо. Відповідно малий бізнес – це діяльність будь-яких малих підприємств та окремих громадян з метою отримання прибутку [15].

На думку Г. Мандриги підприємство – це особливий вид господарської діяльності, пов'язаний з ризиком, невизначеністю та відповідальністю, що раціонально комбінує фактори виробництва, постійно йде на інновації та має головною метою зростання власної справи, а другорядною – зростання прибутку [31]. Прибуток не можна вважати другорядною метою підприємства, оскільки в багатьох країнах воно є важливою формою зайнятості для більшості населення та засобом виживання в Україні. Вважаємо, що підприємство поєднує три необхідних елементи: організаційну дію; ініціювання змін; прибуток як мету та критерій успіху.

Таким чином, у контексті нашого дослідження під малим і середнім бізнесом будемо розуміти самостійну систематичну господарську діяльність малих і середніх підприємств будь-якої форми власності та громадян-підприємців (фізичних осіб), що проводиться на власний ризик з метою отримання доходу.

В результаті проведеного аналізу загальноприйнятих підходів до визначення критеріїв щодо віднесення підприємств до категорії малого бізнесу, ми вважаємо, що сьогодні в умовах відсутності надійного правового забезпечення, нестабільної економічної ситуації в країні, необхідно звернути увагу на розроблення потужного інтегрального критерію оцінювання діяльності підприємств малого бізнесу, який би досконало та адекватно враховував не тільки загальноприйняті показники діяльності підприємств щодо їх економічного стану, але й особливості взаємовідносин «підприємство-споживач», «підприємство-конкурент», соціальну компоненту діяльності та ін.

Для відновлення позитивних темпів економічного зростання необхідні державні заходи щодо здійснення структурної перебудови економіки, стимулювання інновацій та інвестицій у розвиток інфраструктури промисловості, підтримку споживчого попиту та розширення внутрішнього ринку. Економіка розвинених країн давно являє собою дворівневу систему, один рівень якої складають великі компанії, а інший – малі та середні підприємства. Основну роль в економічній системі відіграють великі (транснаціональні) компанії, що мають підтримку урядів для формування сприятливого інституційного середовища з метою отримання конкурентних переваг на внутрішньому та зовнішньому ринках. На відміну від великих, малі та середні підприємства розвинених країн забезпечують добробут основної маси населення.

Сучасна економіка України залежить від діяльності обмеженої кількості великих підприємств, більшість з яких займають олігопольне становище. Фактором активізації росту економіки та компенсації

негативного впливу на економіку великих підприємств може стати тільки ефективне функціонування малого та середнього бізнесу.

Таким чином, роль малого та середнього бізнесу в економіці України з кожним роком посилюється за окремими позиціями, проте малі та середні підприємства гостро потребують фінансової підтримки та створення податкових стимулів для забезпечення сталого розвитку

1.3. Основні принципи оподаткування суб'єктів малого підприємництва

Система оподаткування відіграє визначальну роль у функціонуванні будь-якої економіки, впливаючи на розподіл ресурсів, економічну активність суб'єктів господарювання та соціальну справедливість. Вивчення основних принципів оподаткування є важливим кроком для розуміння та аналізу ефективності податкової системи країни.

Ретельне розглядання цих принципів допоможе зрозуміти, як система оподаткування впливає на економіку та суспільство, і як вона може бути покращена для досягнення соціальних та економічних цілей. До таких принципів слід віднести наступні:

1. **Принцип справедливості:** Цей принцип вимагає, щоб податкове навантаження розподілялося рівномірно та справедливо між різними соціальними та економічними групами. Він також може враховувати здатність до оподаткування, де високодоходні особи або компанії сплачують більше податків, ніж особи або компанії з низькими доходами.
2. **Принцип економічної ефективності.** Оподаткування повинне бути спрощеним та ефективним з точки зору адміністрування податків та збирання податкових надходжень. Воно також повинно стимулювати економічну активність та інвестиції.

3. Принцип прозорості та простоти. Система оподаткування повинна бути зрозумілою для всіх учасників економіки, включаючи фізичних та юридичних осіб. Це допомагає зменшити витрати на виконання податкових обов'язків та уникнення податкових збитків.
4. Принцип нейтральності. Оподаткування не повинно перешкоджати економічним рішенням суб'єктів, але також не повинно стимулювати або дискримінувати їхні вибори.
5. Принцип адекватності. Рівень податків та їх структура повинні бути адекватними фінансовим потребам держави, а також забезпечувати стабільність фінансів держави в середньостроковому та довгостроковому періодах.
6. Принцип гнучкості. Система оподаткування повинна бути гнучкою та здатною адаптуватися до змін у соціально-економічних умовах та потребах держави.
7. Принцип законності. Всі податкові обов'язки та права повинні бути чітко визначені та встановлені законодавством. Також важливо, щоб процеси оподаткування були відкритими та прозорими, а податкові правила застосовувалися рівномірно до всіх платників податків.

Додатково до основних принципів оподаткування, важливо враховувати також такі:

1. Принцип урівноваженості. Система оподаткування повинна забезпечувати рівновагу між потребами державного бюджету та економічною діяльністю суб'єктів господарювання. Це означає, що вона повинна бути достатньо ефективною, але водночас не перешкоджати розвитку бізнесу та інвестицій.
2. Принцип стабільності. Система оподаткування повинна бути стабільною та передбачуваною для платників податків та інвесторів. Постійні зміни системи оподаткування можуть мати негативні наслідки - збільшення тіньових операцій, погіршення фінансової стійкості бізнесу і його ліквідація тощо

На основі аналізу проблем функціонування суб'єктів малого підприємництва та узагальнення зарубіжного й вітчизняного податкового досвіду їх подолання Квасовський О.Р. запропонував вузькоспеціалізовані принципи, на яких повинно базуватись оподаткування малого бізнесу у період ринкової трансформації (рис. 1.3).

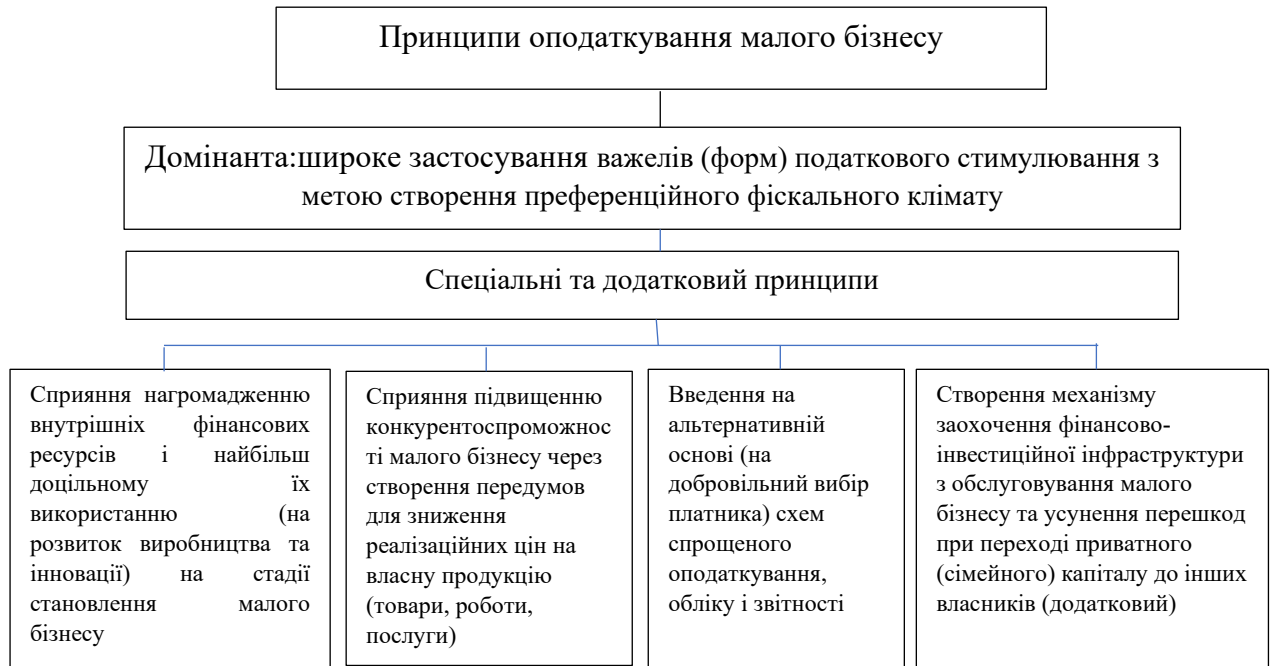

Рис. 1.3. Спеціальні принципи проектування оптимального оподаткування малого бізнесу в перехідний період [21]

Отже, дотримання розглянутих принципів мають створити підґрунтя для формування ефективної системи оподаткування бізнесу. Враховуючи специфіку цього сектору економіки, окрім загальних принципів, важливо враховувати спеціальні та додаткові. Надання більших можливостей з боку фіскальних органів, на нашу думку, сприятиме зростанню малого підприємництва в країні не лише за рахунок створення нових суб'єктів, а також виведення з «тіні» існуючих. Це сприятиме покращенню інвестиційного клімату в країні, що є особливо важливим для повоєнного відновлення економіки України.

Висновки до першого розділу

Дослідження проведене у першому розділі дозволяє дійти наступних висновків:

- мале підприємництво є основним драйвером розвитку сучасної економіки. Цей висновок підтверджується тим, що в країнах з розвинутими економіками, частка малих та середніх підприємств переважає не лише за кількістю, але й має суттєвий вплив на створення ВВП, як правило, цей вплив переважає частку великих підприємств;
- згідно діючого законодавства, а саме ст. 42 Господарського Кодексу України «підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку». Це підтверджується й різними науковими поглядами, предметом яких є питання віднесення суб'єктів підприємницької діяльності до певних категорій. За діючим законодавством критерієм віднесення підприємств до категорії великих, середніх або малих є кількість зайнятих осіб та обсяги річного доходу. Згідно з теоретичними підходами до класифікації крім кількісного методу виділяють також якісний та комбінований, за якими кількісні показники доповнюються низкою якісних характеристик. Цих дозволяє краще зрозуміти особливості цих суб'єктів підприємницької діяльності, що може бути використано при розробці необхідних методології оцінок та процедур;
- оподаткування малого підприємництва має здійснюватися з дотриманням загальних і спеціальних принципів. У цьому разі особливого значення набувають саме спеціальні принципи, оскільки вони спрямовані на стимулювання підтримки та розвитку малого бізнесу, вибір оптимальної

системи оподаткування з урахуванням потреб окремого виду діяльності та розмірів суб'єкта, створення лояльних та гнучких умов взаємодії платників з фіскальними органами.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

2.1. Сучасний стан розвитку малого підприємництва в Україні

З метою оцінки процесу оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні необхідно провести більш розгорнутий аналіз цього сектору економіки.

Суб'єкти малого підприємництва за кількістю складають більш ніж 90% від усіх підприємств (рис. 2.1).

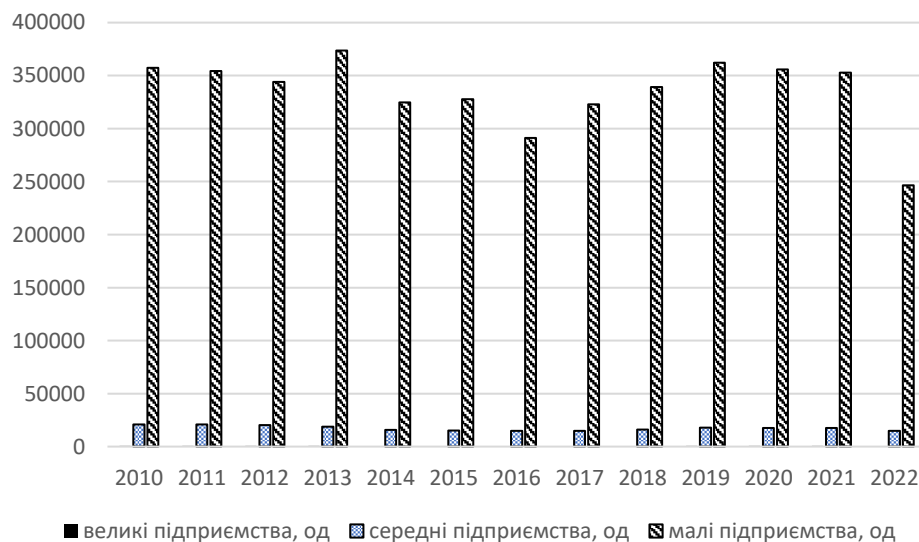

Рис. 2.1. Динаміка кількості підприємств за розміром (великі, середні, малі) за період 2010-2022 рр. [складено за даними 22]

Як свідчать дані рисунку станом на кінець 2022 року відбулося суттєве скорочення кількості підприємств, внаслідок впливу війни в Україні. Особливо вразливими виявилися малі підприємства, кількість яких скоротилася найбільше. З одного боку мале підприємництво є драйвером розвитку економіки, а з іншого першим припиняє свою діяльність, не витримуючи впливу ризикоутворюючих чинників.

До малого підприємництва окрім малих підприємств відносяться фізичні-особи підприємці. Зміни кількості, яких представлено на рис. 2.2.

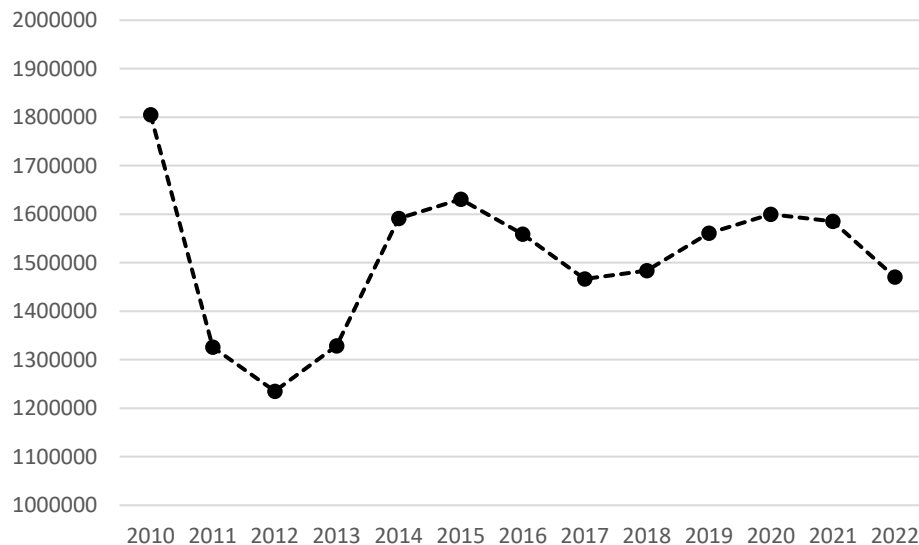

Рис. 2.2. Динаміка кількості фізичних осіб-підприємців в Україні за період 2010-2022 рр. [складено за даними 22]

Кількість фізичних-осіб підприємців в Україні за період 2010-2022 рр скоротилася майже на 400 тис. осіб. Значне скорочення відбулося після 2010 року, яке тривало до 2012 року. Причиною стала реалізація валютного ризику, як наслідок різкої девальвації національної валюти через кризу 2008 року. Значна кількість підприємців, яка мала валютні кредити не витримала тиску нових курсових значень і припинила свою діяльність. Іншим чинником, який мав суттєве негативне значення, став початок війни.

Проаналізуємо, чи наскільки вдалося малому підприємництву, незважаючи на зменшення кількості, зберегти свою економічну роль. З цією метою розглянемо зміни у показниках кількості зайнятих працівників, витрат на персонал, частку у обсягах реалізованої продукції та фінансових результатів.

На рис. 2.3 представлено динаміку кількості зайнятих у суб'єктів підприємництва та розподіл часток за розміром у структурі.

Як свідчать дані рисунку на мале підприємництво припадає майже третина усіх зайнятих. Вони продовжують відігравати важливу роль на ринку праці, незважаючи на загальне скорочення кількості зайнятих.

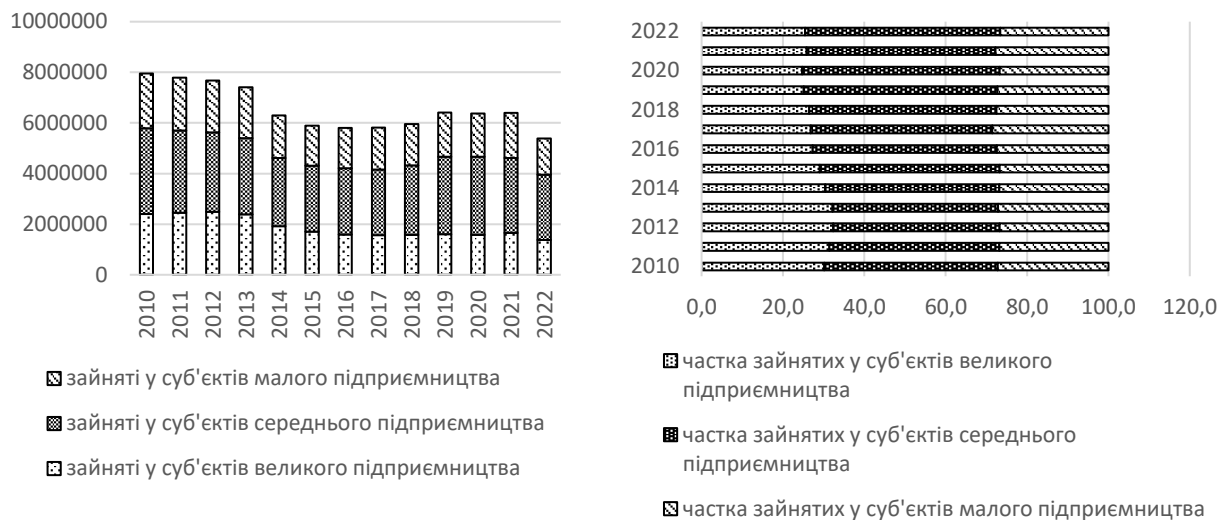

Рис. 2.3. Зміни у кількості зайнятих та їх структурі у розрізі суб'єктів підприємництва за розміром [складено за даними 22]

Такі ж тенденції можна прослідкувати щодо показника витрат на персонал (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Динаміка показника витрат на персонал у розрізі суб'єктів підприємництва за розміром за період 2013-2022 рр.

Рік	суб'єктів великого підприємництва, тис.грн	у % до загально го показника	суб'єктів середнього підприємництва, тис.грн	у % до загально го показника	суб'єктів малого підприємництва, тис.грн	у % до загально го показника
2013	175677772,2	43,8	143542937,1	35,8	81576047,7	20,4
2014	154660856,8	41,0	147376598,3	39,0	75414975,5	20,0
2015	161847032,6	39,4	168829611,9	41,0	80585699,8	19,6
2016	172765752,5	37,9	192830835,9	42,4	89877177,9	19,7
2017	212897899,6	35,8	257196606,9	43,2	124778215,9	21,0
2018	280461814,4	37,0	323980593,8	42,7	154297097,4	20,3
2019	341807499,3	36,7	412934804,3	44,3	177635986,0	19,0
2020	360077319,4	35,3	464615486,0	45,6	195122344,2	19,1
2021	431797529,3	36,0	553782856,5	46,1	215170979,1	17,9
2022	364267681,0	34,4	503743503,2	47,7	189098671,7	17,9

За даними таблиці можемо зазначити, що витрати на персонал зростали за всіма групами суб'єктів в абсолютному значенні до 2022 року. Скорочення кількості суб'єктів підприємництва, причиною якого стало повномасштабна війна в Україні, позначилось також і на скороченні витрат на персонал. Структура витрат майже не змінилась. Частка суб'єктів малого підприємництва залишається на рівні 17,9%.

Розглянемо, яку роль відіграє мале підприємництво у обсягах реалізованої продукції (рис. 2.1).

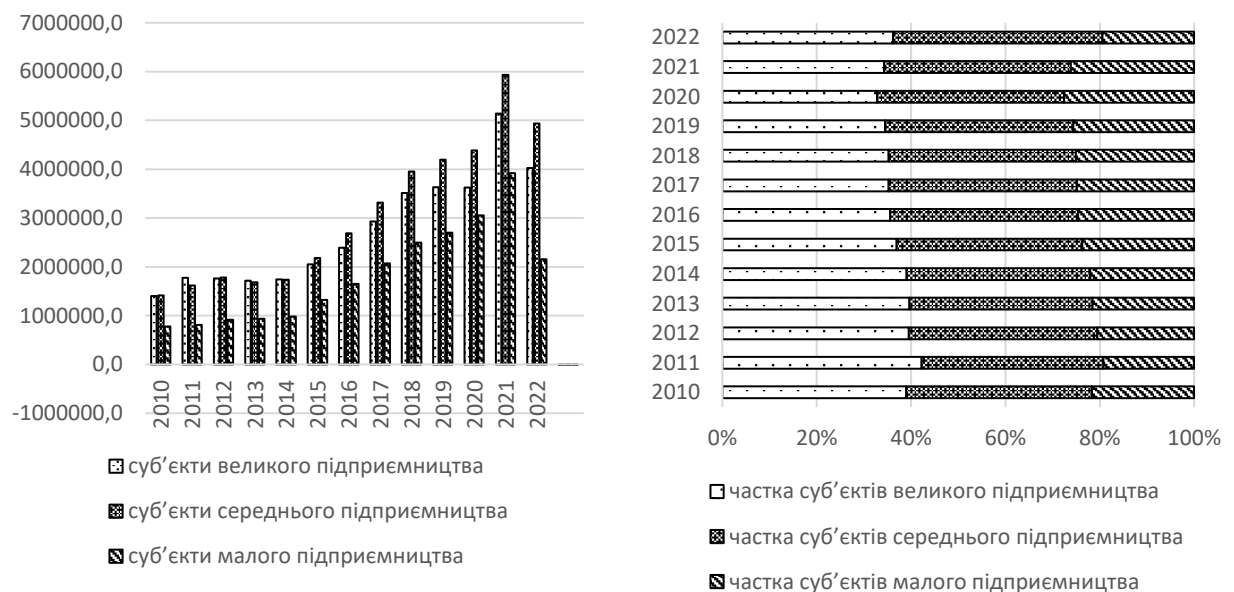

Рис. 2.4. Зміни обсягів реалізованої продукції та її структури у розрізі суб'єктів підприємництва за розміром [складено за даними 42]

Як свідчать дані рис. 2.4 обсяги реалізованої продукції постійно зростали до кінця 2021 року. За перший рік війни відбулося зменшення цього показника за суб'єктами великого підприємництва на 22%, середнього - на 18%, малого - на 45%. Це ще раз доводить, що мале підприємництво виявилось найбільш вразливим до наслідків війни - їх частка у загальній структурі завжди була найменшою, а за 2022 рік скоротилася до 19,4%.

Аналіз фінансових результатів до оподаткування підприємств України за період 2010-2022 рр. засвідчує, що мале підприємство може відігравати важливу роль у формуванні позитивних результатів з одного боку, а з іншого,

завдяки вразливості до змін в умовах ведення діяльності, у цьому сегменті можуть бути сконцентровані найбільші збитки. Розглянемо табл. 2.2.

Таблиця 2.2.

Фінансові результати діяльності до оподаткування підприємств у розрізі їх розміру за період 2010-2022 рр. [складено за даними 47]

Рік	великих підприємств, млн. грн	У %	середніх підприємств, млн. грн	У %	малих підприємств, млн. грн	У %	усього	У %
2010	28471,0	52,3	41581,7	76,4	-15647,1	-28,8	54405,7	100,0
2011	92572,1	78,1	31090,7	26,2	-5057,3	-4,3	118605,6	100,0
2012	37182,2	49,1	47742,0	63,1	-9253,9	-12,2	75670,3	100,0
2013	28003,5	247,0	8390,1	74,0	-25057,9	-221,1	11335,7	100,0
2014	-189934,1	33,7	-199180,4	35,3	-175262,4	31,1	-564376,8	100,0
2015	-145403,9	41,7	-91161,8	26,2	-111905,9	32,1	-348471,7	100,0
2016	61222,7	87,6	32816,5	47,0	-24151,4	-34,6	69887,8	100,0
2017	156906,3	66,2	90770,6	38,3	-10724,8	-4,5	236952,1	100,0
2018	175176,2	47,4	147165,3	39,9	46870,8	12,7	369212,3	100,0
2019	232020,5	37,8	277195,0	45,2	103828,5	16,9	613044,0	100,0
2020	61955,4	46,0	85065,7	63,1	-12286,8	-9,1	134734,3	100,0
2021	534646,1	51,7	320838,9	31,0	178527,8	17,3	1034012,8	100,0
2022	-109395,6	50,5	-27337,8	12,6	-79861,4	36,9	-216594,8	100,0

Дані таблиці дозволяють дійти висновків, що найбільшу роль у формуванні фінансових результатів відіграють великі підприємства. Переважно вплив результатів діяльності великих підприємств був позитивним. Однак, наприклад у 2014-2015 та 2022 роках, діяльність цих підприємств суттєво негативно позначилась на загальних фінансових результатах. У свою чергу, фінансові результати до оподаткування малих підприємств були негативними крім 2018-2019 та 2021 років. У деякі періоди результати від діяльності великих та середніх підприємств компенсували збитки, які отримував сектор малого підприємництва. Найбільш вдалим роками для малого підприємництва виявилися 2018 та 2021 роки. Період,

який аналізується є досить складним для ведення бізнесу, особливо малого. В цей період відбулася зміна влади у наслідок революції Гідності, почалися воєнні дії на Сході країни. Після 2014 році в країні починається процес реформування економіки, правової сфери, медицини, соціального забезпечення. У результаті цих змін можемо спостерігати позитивні наслідки, які вплинули на можливість ведення прибуткової діяльності після 2017 року до 2020 року, як середнім, так і малим бізнесом. У 2020 році, як відомо почалася пандемія COVID 19 - у наслідок чого малі підприємства отримали збитки, а середні залишились прибутковими. Покращення показників, яке відбулося у 2021 році повністю було нівельовано впливом війни, яка розпочалась у 2022 році. Чисті фінансові результати після оподаткування наведено на рис. 2.5.

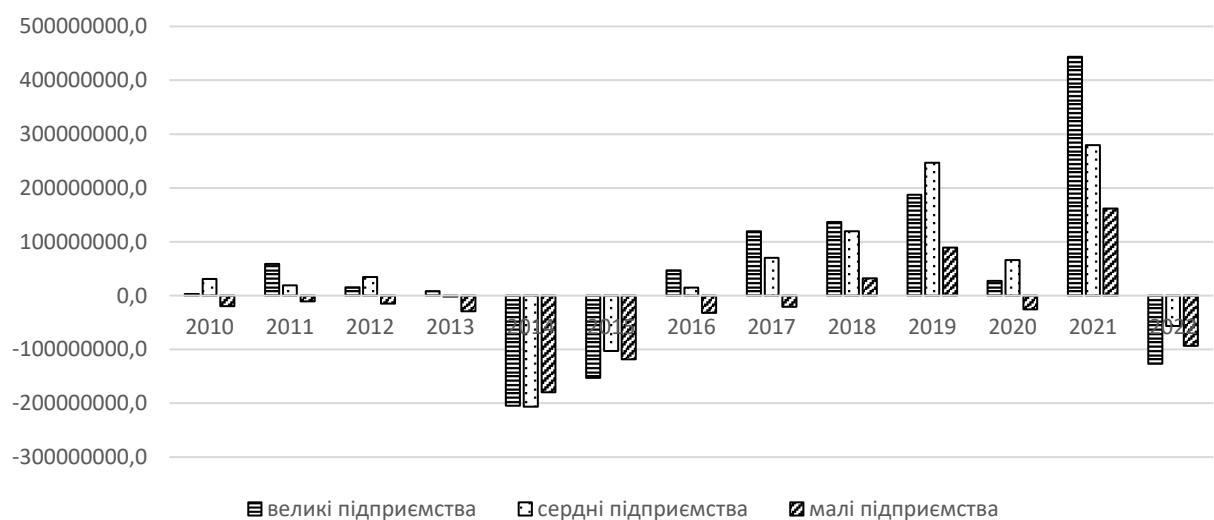

Рис. 2.5. Чисті фінансові результати підприємств за розмірами за період 2010-2022 рр. [складено за даними 50]

Щодо оцінки рівня рентабельності як операційної, так і всієї діяльності, можемо зазначити, що за умов отримання суттєвих збитків найнижчим виявився цей показник саме для малих підприємств (рис. 2.6).

Однак, у періоди часу, коли ситуація на ринку сприяла отриманню позитивних фінансових результатів можемо зауважити, що представникам малого бізнесу вдавалося за показниками бути кращими, ніж великі та

середні підприємства. Більш стабільним бізнесом в умовах коливань виявився середній бізнес.

Динаміка змін зазначених показників, їх майже однакова конфігурація, свідчить про те, що підприємства незалежно від розміру перебувають у стані перманентного «бізнес-стресу». В умовах невизначеності дуже важко реалізувати переваги розміру бізнесу у конкурентній боротьбі. Підприємства кожного сегменту стикаються у своїй діяльності з відповідними ризикоутворюючими чинниками, що змушує використовувати можливості свого розміру більше для збереження бізнесу, ніж розвитку.

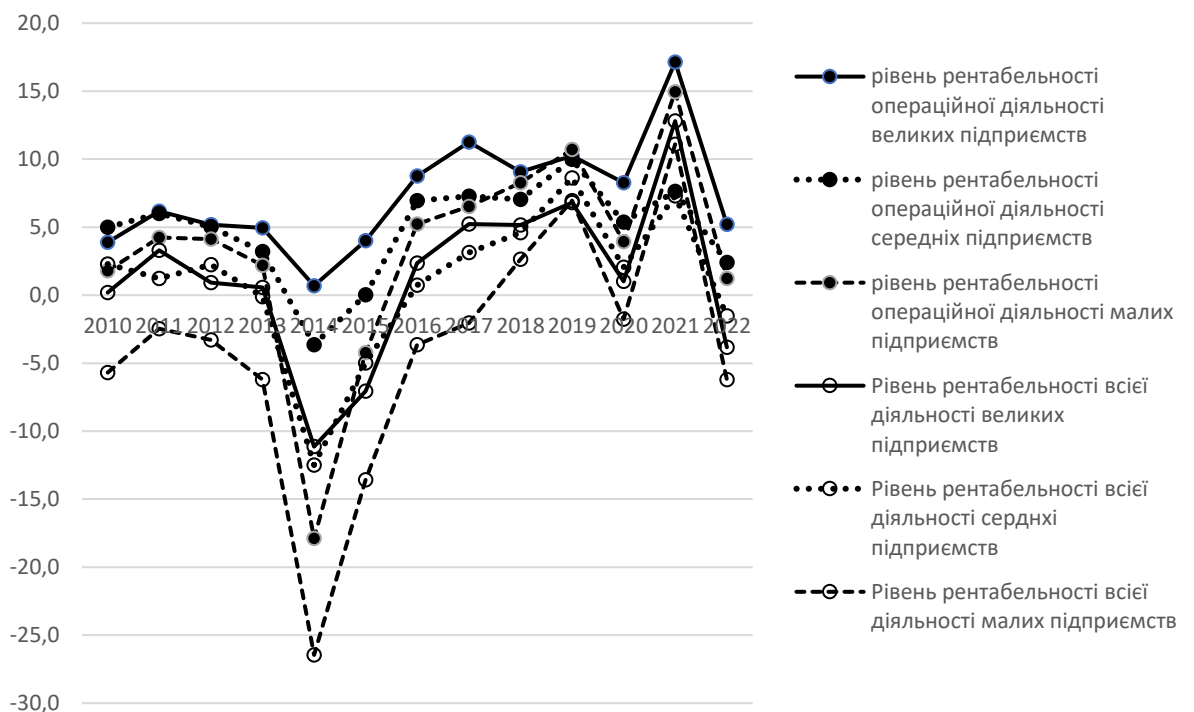

Рис. 2.6. Показники рівня рентабельності операційної та всієї діяльності підприємств різного розміру за період 2010-2022 рр. [складено за даними 42]

Проведене дослідження дозволяє дійти наступних висновків:

- мале підприємництво складає більше 90% усього бізнесу в країні;
- сектор малого підприємництва має важливу соціальну та економічну роль у забезпеченні робочими місцями, виробленні продукції та наданні послуг;

- мале підприємництво в Україні залишається вразливим до дії ризикоутворюючих чинників, що негативно впливає на фінансові результати їх діяльності;
- завдяки своїй вразливості мале підприємництво відреагувало на зміни умов функціонування у стані війни найбільшими темпами падіння.

Отже мале підприємництва потребує застосування відповідних механізмів оподаткування, які мають сприяти його розвитку, а не створення невідповідного податкового навантаження.

2.2. Оцінка оподаткування малого підприємництва в Україні

Мале підприємництво має значну роль у соціально-економічному житті будь-якої країни, особливо країн зі слабкою економікою. Завдяки своїй мобільності у налаштуванні бізнес-процесів суб'єкти підприємництва можуть швидше реагувати на потреби ринку та споживачів. Крім того мале підприємництво створює можливості для вирішення проблем із зайнятістю, дозволяючи реалізувати фізичним особам свої бізнес ідеї. З іншого боку, як продемонстрували результати проведеного попередньо аналізу, суб'єкти малого підприємництва є найбільш вразливими до негативних змін економічних, політичних та суспільних умов. Після початку війни в Україні діяльність малого підприємництва постраждала найбільше.

Отже мале підприємництво потребує підтримки та захисту з боку держави, і створення відповідної системи оподаткування у цьому разі є досить важливим. Можна визначити наступні критерії ефективності цієї системи (рис. 2.7).

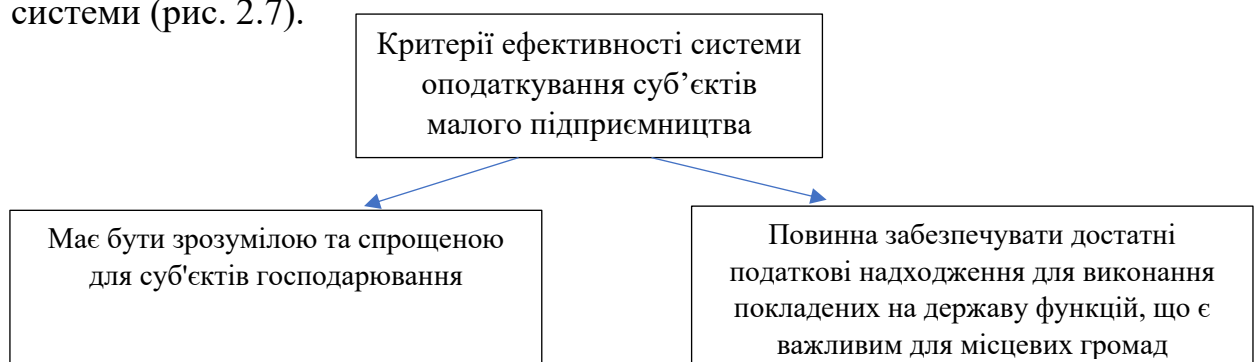

Рис. 2.7. Критерії ефективності системи оподаткування малого підприємництва

Системи оподаткування для малого бізнесу, відповідно до Податкового кодексу України [2], представлені двома формами: загальною або спрощеною. Загальна система оподаткування ґрунтується на податку на прибуток (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Системи оподаткування для малого підприємництва в Україні

Критерій	Система оподаткування				
	Загальна	Спрощена			
		Група 1	Група 2	Група 3	Група 4
Ставки податку	Податок на доходи 18%, ЄСВ – 22% та військовий збір 1,5%	Єдиний податок: до 10% прожиткового мінімуму	Єдиний податок: до 20% мінімальної заробітної плати	Єдиний податок від доходу: 3% і ПДВ; 5% без ПДВ	Єдиний податок, ставка залежить від виду земельної ділянки
Реєстрація платником ПДВ	За обсягу оподатковуваних операцій 1 млн грн є платником ПДВ	Не є платниками ПДВ	Не є платниками ПДВ	За ставкою 3% є платниками ПДВ, за ставкою 5% не є платниками ПДВ	Не є платниками ПДВ
Звітний період	Календарний рік чи квартал	Календарний рік	Календарний рік	Календарний квартал	Календарний рік
Подання звітності	Декларація про доходи подається раз на рік не пізніше ніж 9 лютого наступного року	протягом 60 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) року		протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) кварталу	Податкова звітність подається не пізніше 20 лютого наступного року

Найбільш поширеною серед малого підприємництва є спрощена система оподаткування. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності - особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, на сплату єдиного податку з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності. Юридична особа чи фізична особа - підприємець може самостійно обрати спрощену систему

оподаткування, якщо така особа відповідає вимогам та реєструється платником єдиного податку.

Згідно з вимогами Податкового Кодексу України суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, поділяються на такі групи платників єдиного податку:

1) перша група - фізичні особи - підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 167 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року;

2) друга група - фізичні особи - підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв: не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб; обсяг доходу не перевищує 834 розміри мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року.

3) третя група:

- фізичні особи - підприємці, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена, та юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 1167 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року;

- електронні резиденти (е-резиденти), які зареєструвалися як фізичні особи - підприємці, здійснюють господарську діяльність з надання послуг, виробництва та/або продажу товарів виключно на користь нерезидентів

України, за умови що протягом календарного року вони відповідають сукупності таких критеріїв:

- а) не використовують працю найманих осіб - громадян або резидентів України;
- б) не отримують доходи з джерелом походження з України, крім пасивних доходів;

в) обсяг доходу не перевищує 1167 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року;

4) четверта група - сільськогосподарські товаровиробники:

а) юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків;

б) фізичні особи - підприємці, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства, зареєстрованого відповідно до Закону України "Про фермерське господарство", за умови виконання сукупності таких вимог:

- здійснюють виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власновирощеної або відгодованої продукції та її продаж;
- провадять господарську діяльність (крім постачання) за місцем податкової адреси;
- не використовують працю найманих осіб;
- членами фермерського господарства такої фізичної особи є лише члени її сім'ї;
- площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду у власності та/або користуванні членів фермерського господарства становить не менше 0,5 гектара, але не більше 20 гектарів сукупно.

Згідно Закону України від 09 листопада 2023 року № 3460-IX «Про Державний бюджет України на 2024 рік», який набрав чинності з 01.01.2024

передбачено, що у 2024 році відбудеться два етапи підвищення мінімальної зарплати, яка становить:

- у місячному розмірі: з 1 січня – 7100 грн., з 1 квітня – 8000 грн. (у 2023 році – 6700 грн.);
- у погодинному розмірі: з 1 січня – 42,6 грн., з 1 квітня – 48 грн. (у 2023 році – 40,46 грн.).

З 1 січня 2024 року збільшилась сума єдиного соціального внеску (ЄСВ) яку потрібно сплачувати підприємцям за себе та роботодавцям за найманих працівників, а саме:

- мінімальний страховий внесок з ЄСВ, який потрібно сплачувати за основних працівників, - 1562 грн.
- максимальна база для нарахування ЄСВ - 106500 грн.

При цьому усі фізичні особи-підприємці на спрощеній та загальній системі оподаткування та особи, які провадять незалежну професійну діяльність та члени фермерського господарства звільняються від сплати ЄСВ за себе з 1 березня 2022 року до припинення війни, а також протягом наступних 12 місяців.

Зважаючи на те, що з 1 січня 2024 року розмір мінімальної заробітної плати було підвищено до 7100 грн., а розмір прожиткового мінімуму встановлено на рівні 3028 грн. вимоги щодо відповідності суб'єктів малого підприємництва нормам спрощеної системи оподаткування також було збільшено (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Обмеження за обсягом виручки й кількістю працівників під час застосування системи оподаткування суб'єктами малого підприємництва

Система оподаткування		Обмеження за обсягом виручки й кількістю працівників
Загальна		Немає обмежень за обсягом виручки й кількістю працівників
Спрощена	1 група	Обсяг доходу протягом року не має перевищувати 1185700 грн. Не використовують працю найманих осіб
	2 група	Обсяг доходу протягом року не має перевищувати 5921400 грн. Може працювати до 10 найманих осіб

	3 група	Обсяг доходу протягом року не має перевищувати 8285700 грн. Може працювати до 10 найманих осіб. Немає обмежень за кількістю працівників.
	4 група	Немає обмежень за обсягом виручки й кількістю працівників для юридичних осіб. Фізичні особи можуть працювати тільки самостійно

Слід зауважити, що відповідно до норм Господарського Кодексу, користувачами спрощеної системи 1-3 груп можуть бути суб'єкти віднесені до мікропідприємств та фізичних осіб-підприємців. До четвертої групи можуть бути віднесені всі суб'єкти малого підприємництва, діяльність яких більше ніж на 75% пов'язана із сільським господарством.

На думку Грановської І.В., єдиний податок є найкращим способом оподаткування малого бізнесу, тому що загальна система оподаткування є незрозумілою й обтяжливою [17].

Спрощена система оподаткування має певні переваги: звільняє від сплати окремих видів податків, таких як податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, ПДВ, земельний податок і т. д.; надання права вибору сплати ПДВ; спрощення бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Дана система неодноразово змінювалася з часу свого запровадження, ці зміни стосувалися ставки єдиного податку, торкалися порядку його нарахування, переліку податків, які замінялися єдиним податком, критеріїв надання підприємствам та фізичним особам – підприємцям права на використання. З урахуванням актуальних вимог на 2024 рік відповідно до норм Закону України «Про державний бюджет України на 2024 рік» [4] у табл. 2.5 наведено ставки єдиного податку, єдиного соціального внеску та інших зборів, які входять до складу щомісячного оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Таблиця 2.5

Ставки єдиного податку за групами за вимогами Податкового Кодексу
станом на 01.04.2024 р.

Система оподаткування	Єдиний податок	ЄСВ (22% від	ПДФО (податок на	Військовий збір	Всього за місяць:
-----------------------	----------------	--------------	------------------	-----------------	-------------------

		мінімальної заробітної плати)	доходи фізичних осіб)		
1	2	3	4	5	6
1 група єдиного податку	302,8 грн. (10% прожиткового мінімуму)	1562 грн.	не сплачується	не сплачується	1864,8 грн.
2 група єдиного податку	1420 грн. (20% прожиткового мінімуму)	1562 грн.	не сплачується	не сплачується	2982 грн.

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6
3 група єдиного податку (без ПДВ)	5% від доходу	1562 грн.	не сплачується	не сплачується	1562 грн. +5% від доходу
3 група єдиного податку (з ПДВ)	3% від доходу + 20% ПДВ	1562 грн.	не сплачується	не сплачується	1562 грн. +3% від доходу
4 група єдиного податку	сільськогосподарські товаровиробники з часткою с/г товаровиробництва за попередній податковий рік дорівнює або перевищує 75%. Ставка залежить від виду земельної ділянки 0,19–6,33% бази оподаткування				
За найманого працівника	не сплачується	1562 грн.(22% від окладу)	1278 грн. (18% від окладу)	106,5 грн. (1,5% від окладу)	2946,5 грн.

Єдиний податок належить до місцевих податків, фіксовані ставки єдиного податку встановлюються сільськими, селищними та міськими радами для фізичних осіб – підприємців, які здійснюють господарську діяльність, залежно від виду господарської діяльності, з розрахунку на календарний місяць та надходить до місцевого бюджету. Серед податкових надходжень до місцевих бюджетів в Україні найбільше значення відводиться податку на землю, який є у складі місцевого податку на майно, та єдиному податку, динаміка останнього представлена у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів, у 2010–2018 рр., млрд грн

Показники	Станом на початок:					
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Місцеві бюджети (без міжбюджетних трансфертів) млрд грн, у т. ч	230,5	266	280,6	341,2	392,7	430
Т зр надходжень до місцевих бюджетів, %	-	115,40	105,49	121,60	115,09	109,50
Єдиний податок, млрд грн	28,1	35,3	38	46,3	47,2	55,8
Т зр надходжень від єдиного податку, %	-	125,62	107,65	121,84	101,94	118,22
Частка єдиного податку у місцевих бюджетах, %	12,19	13,27	13,54	13,57	12,02	12,98

За останні дев'ять років питома вага єдиного податку у доходах місцевих бюджетів зросла з 2,3% у 2010 р. до 10,2% у 2018 р. передусім за рахунок збільшення надходжень від фізичних осіб – підприємців [17]. Протягом періоду 2019-2023 рр. надходження єдиного податку суттєво не збільшились - частка зросла майже до 13 %. На думку Грановської І.В. це відбувається не за рахунок кількісного збільшення чи кращої фінансової стійкості малого бізнесу, а тільки за рахунок збільшення єдиного податку відповідно до інфляційних процесів. Ще однією причиною збільшення обсягу цих надходжень стало віднесення до платників єдиного податку сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка за попередній податковий рік дорівнює або перевищує 79%. [17]

Крім єдиного податку суб'єкти господарювання, у тому числі малого підприємництва мають сплачувати єдиний соціальний внесок. Інформацію наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Дані про витрати на оплату праці та відрахування на соціальні виплати суб'єктів господарювання

Станом на кінець:	витрати на оплату праці суб'єктів, млрд. грн.					відрахування на соціальні виплати суб'єктів, млрд. грн.				
	господарювання	малого підприємства	у %	великого та середнього підприємства	у %	господарювання	малого підприємства	у %	великого та середнього підприємства	у %
2013	294,7	60,2	20,4	234,5	79,6	106,1	21,5	20,2	84,7	79,8
2014	278,4	55,5	19,9	222,9	80,1	99,1	19,9	20,1	79,2	79,9
2015	309,5	59,6	19,3	249,9	80,7	101,8	20,9	20,6	80,8	79,4
2016	375,8	71,9	19,1	303,9	80,9	79,7	18,0	22,6	61,7	77,4
2017	491,0	100,2	20,4	390,8	79,6	103,9	24,6	23,7	79,3	76,3
2018	624,8	122,7	19,6	502,1	80,4	133,9	31,6	23,6	10,2	76,4
2019	769,7	142,8	18,6	626,9	81,4	162,6	34,8	21,4	12,8	78,6
2020	841,3	157,2	18,7	684,2	81,3	178,5	38,0	21,3	14,1	78,7
2021	988,2	170,1	17,2	818,1	82,8	212,6	45,1	21,2	16,8	78,8
2022	874,7	152,6	17,4	722,1	82,6	182,4	36,5	20,0	14,6	80,0

Незважаючи на абсолютне зростання сум на оплату праці та відповідно соціальні виплати, у відносному значенні істотних змін за період, що аналізується не відбулось - частка суб'єктів малого підприємництва залишається на рівні 20%.

Отже, розвиток малого підприємництва можливий лише шляхом поєднання та узгодження різних форм, методів, засобів регулювання і державної підтримки. З метою вибору найбільш успішних практик оподаткування суб'єктів малого підприємництва доцільно познайомитись з зарубіжним досвідом за цим напрямом.

2.3. Порівняння оподаткування суб'єктів малого підприємництва в різних країнах

Мале підприємництво займає важливе місце в економіці будь-якої країни. З метою захисту і підтримки цього сектору впроваджуються спеціальні економічні механізми. До одних із таких механізмів можна віднести спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, яку було запроваджено у кінці 90-х років XX століття. Для розуміння можливих напрямів покращення системи оподаткування малого підприємництва необхідним є вивчення досвіду інших країн.

Зарубіжний досвід демонструє приклади податкового стимулювання малого бізнесу на основі застосування знижених ставок податку на прибуток.

Користуючись даними Всесвітнього банку, наведемо інформацію щодо оподаткування бізнесу в окремих європейських країнах (рис. 2.7). З цією метою було обрано три показники: показник загального податкового навантаження - Total tax and contribution rate (% of profit); показник оподаткування підприємств - Profit tax (% of commercial profits); показник кількості податків та зборів - Tax payments (number).

За методологією Світового банку показнику «Total tax and contribution rate» дається таке визначення: загальна податкова ставка вимірює суму податків і обов'язкових внесків, що підлягають сплаті підприємствами, після врахування дозволених відрахувань і звільнень як частку комерційного прибутку. Податки, утримані (наприклад, податок на доходи фізичних осіб) або зібрані та перераховані податковим органам (такі як податки на додану вартість, податки з продажів або податки на товари та послуги), не включені. Показник «Profit tax» це сума податків на прибуток, яку сплачує підприємство. Показник «Tax payments» - загальна кількість сплачених суб'єктами господарювання податків, включаючи електронну декларацію. Податок вважається сплаченим один раз на рік, навіть якщо платежі відбуваються частіше.

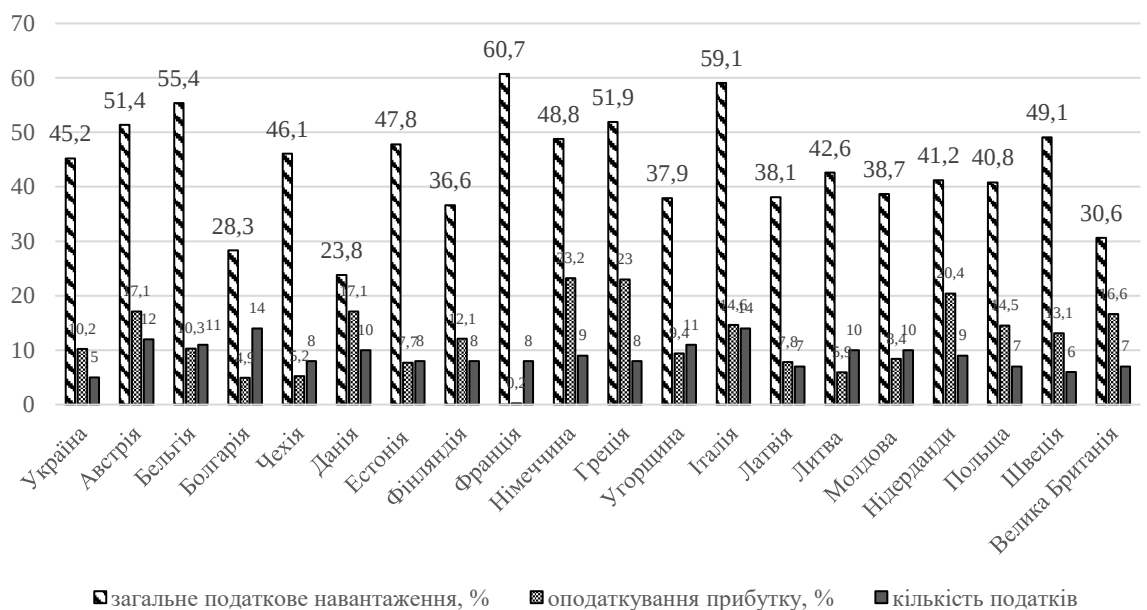

Рис. 2.7. Дані щодо податкового навантаження в окремих країнах Європи та в Україні [53,54]

За даними рисунку 2.7 можемо зазначити, що рівень оподаткування в Україні знаходиться на середньоєвропейському рівні. Створені умови для полегшення адміністрування податків - кількість податків, що мають сплачуватись найменша серед розглянутих країн. Закономірностей між

рівнем розвитку країни та рівнем податкового навантаження не встановлено. У цьому разі виникає необхідність дослідити досвід окремих країн щодо оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

В США компанії, що мають незначні прибутки, сплачують прибутковий податок за нижчими ставками. При річному оподатковуваному прибутку до 50 тисяч доларів США використовується податкова ставка на рівні 15%, при прибутку 50-70 тисяч доларів Сполучених Штатів Америки - 25%, при прибутку від 75 тисяч до 10 млн. доларів Сполучених Штатів Америки - 34%, при прибутку понад 10 млн. доларів - 35%. [48]

Однією з найпоширеніших форм стимулювання розвитку сектора малого підприємництва в розвинутих країнах є створення для них преференцій в оподаткуванні шляхом введення спеціальних податкових правил або застосування загальних правил з окремими пільгами для малих підприємств. Наприклад, у Франції застосовуються спеціальні (спрощені) податкові режими для малих та середніх підприємств залежно від величини їхнього обороту. Такі підприємства не подають декларації про податок на додану вартість, проте виплачують прибуткові податки, рівень яких залежить від сфери діяльності (торговельні операції, послуги тощо).

При спрощеному податковому режимі застосовується спрощена форма звітності – малі та середні підприємства подають до податкових органів основні дані про свій баланс, основні фонди, розмір інвестицій та фінансові результати діяльності. Підприємства, що надають послуги, можуть зменшити свій оподатковуваний дохід, якщо пройдуть перевірку в офіційного аудитора.

Обліковий процес на мікропідприємствах Франції пов'язаний із веденням книг обліку закупівель та обліку надходжень (наведені суми документально підтверджуються) й обліком копій рахунків про сплату ПДВ (з позначками, що ПДВ не сплачується, тому що мінімальне граничне значення величини річного обороту не перевищено).

Для малих та середніх підприємств у Франції діє спрощений режим декларування прибутку та сплати податків, за яким фактичні видатки та

витрати відносять на виробництво. Середні й малі підприємства зобов'язані реєструватися платниками ПДВ, але сплачувати зазначений податок не щомісячно, а щоквартально. До обліку та звітності таких підприємств ставляться менш жорсткі вимоги у порівнянні з великими підприємствами. Малі та середні підприємства, що мають статус юридичної особи і належать фізичним особам, застосовують знижену ставку податку на прибуток 19%, а не 33,8%. Частина оподатковуваного прибутку, з якого стягується зменшена ставка податку, має бути використана підприємством для капіталовкладень.[48]

У Великобританії малі та середні підприємства розраховують і декларують доходи на загальних підставах, хоча з певними винятками. Підприємства, річний дохід яких менший ніж 15 тис. фунтів стерлінгів, заповнюють просту податкову декларацію без детальних даних про свою діяльність, активи чи зобов'язання.

У країні застосовується прогресивна шкала оподаткування прибутку. Ефект від застосування ставок корпоративного податку (податку з юридичних осіб) полягає в оподаткуванні маленьких компаній з прибутком до 10 тис. фунтів за низькою ставкою (10%), забезпечивши відповідні пільги для 270000 підприємств. Компанії, які заробляють до 300 тис. фунтів обкладаються за ставкою 20% , а коли їх прибуток досягне 1,5 млн. фунтів, застосовується ставка 30%.

Для малих підприємств законодавством передбачена податкова знижка на амортизацію будівель та устаткування, яка дає змогу вираховувати з бази оподаткування до 40%, також застосовуються податкові пільги на інвестиції в інформаційні технології, засоби зв'язку та науково-дослідницьку діяльність.

Малі підприємства, в яких річний оборот не перевищує 52 тис. фунтів, не зобов'язані реєструватися платниками ПДВ. Стандартна ставка ПДВ становить 17,5%. Підприємства звільняються від обов'язкового аудиту, якщо

їх оборот не перевищує 1 млн. фунтів, а валюта балансу не перевищує 1,4 млн. фунтів.

В Швеції відсутні які-небудь спеціальні податкові режими для малих та середніх підприємств. Основний принцип податкового регулювання у Швеції - це принцип “нейтральності”, у відповідності з яким до усіх підприємств незалежно від їх юридичної форми, типу господарської діяльності, розміру, місцезнаходження, застосовується одна і та ж податкова база, ті ж самі ставки оподаткування і обов’язки з реєстрації, поданню документів, звітності, платежів. Одним словом, податковий тягар буде однаковим і для самозайнятого підприємця, і для корпорації, якщо вони займаються однаковим бізнесом.

Проте, в принципі “нейтральності” передбачено винятки у вигляді податкових пільг, що спеціально застосовуються до малих підприємств. Самозайняті, дрібні торговці та більшість підприємств з оборотом менше 720 тисяч крон, мають право використовувати касовий метод обліку. Самозайняті, дрібні торговці з будь-яким оборотом не зобов’язані реєструвати свій бізнес в державних органах. Достатньо лише зареєструватися в податковій інспекції [28]

У Польщі існує три форми оподаткування доходів:

- на загальних засадах;
- за єдиною ставкою;
- одноразова сума зареєстрованого доходу (паушальний податок).

Також існує ще одна форма оподаткування - податкова картка, але з 2022 року користуватися даною формою можуть лише платники, що отримали її до 2022 р.

Згідно польського законодавства оподаткуванню підлягає чистий прибуток. Окрім доходу від підприємницької діяльності, оподаткуванню підлягає дохід у вигляді відсотків і дивідендів. У разі отримання збитку компанія має право впродовж наступних п’яти років зменшувати дохід на суму отриманого збитку, але не більше 50% від цієї суми на рік [32].

Узагальнені дані щодо оподаткування малого бізнесу в Польщі наведено в табл. 2.8.

Отже, у розвинутих країнах спрощені системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, аналогічні єдиному податку в Україні, не використовуються. Натомість набули поширення інші форми державної підтримки цього типу підприємств:

Таблиця 2.8

Ставки прибуткового податку для підприємницької діяльності у
Польщі

Форми оподаткування	Ставки	Критерії застосування	Особливості
Загальні засади оподаткування, ще називається податковою шкалою	12%	до прибутку не більше 120000 злотих	Не обов'язково повідомляти про вибір цієї форми, застосовується автоматично. Формула розрахунку для оподаткування доходів: - до 120000 зл.: $(120000 * 12\% - 3600) = 10800$, де 3600 - неоподатковувана сума податку; - понад 120000 зл.: $(10800 + 32\% * \text{надлишок})$ понад 120000
	32%	до прибутку, що перевищує 120000 злотих	
Єдиний податок (належить до пільгового оподаткування)	19%	До прибутку (дохід за мінусом витрат)	Є фіксованою ставкою (не залежить від розміру доходу), можуть використовувати спеціальні галузі с/г виробництва
Одноразова сума із зареєстрованого доходу (належить до пільгового(спрощеного) оподаткування)	Від 2% до 17%	Нараховується на всі надходження не враховуючи витрати	Простий спосіб визначення бази оподаткування, можливість ведення спрощеного обліку
Податкова картка (належить до пільгового оподаткування)	Податок визначає начальник податкової служби, залежно від багатьох факторів	Заздалегідь визначена податкова вартість - без обліку; доступна лише для тих хто обрав до 2022 року та продовжує використовувати й надалі	Не застосовується для новоутворених, та тих хто не обрав до 2022 року
Податок на прибуток юридичних осіб	19% - базова ставка	До прибутку	Ведеться повний облік
Податок на прибуток	9%	До прибутку, що	Для малих платників податків і

юридичних осіб (спрощений)		менший 2 млн. євро	підприємців початківців
-------------------------------	--	--------------------	-------------------------

- звільнення деяких видів підприємств від необхідності ведення звітності про результати господарської діяльності та запровадження спрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності;
- запровадження спеціальних режимів оподаткування податком на додану вартість деяких видів операцій, характерних для фермерських господарств і сільськогосподарських кооперативів;
- використання податків на оціночний (вмінений) дохід і мінімальні податки.

Податковим кодексом України було передбачено певні вдосконалення податкової системи: зменшення кількості податків, поступове зменшення ставок податків, удосконалено механізм розрахунків між бюджетом і платниками податків. З урахуванням стратегічної мети України стати членом Європейського Союзу вивчення досвіду європейських країн сприятиме впровадженню дійсно ефективних методів управління економікою, спрямованих на розвиток бізнесу та боротьбу з його тінізацією.

Висновки до другого розділу

У ході проведеного аналізу можемо сформулювати наступні висновки:

1. Сектор малого підприємництва має важливу соціальну та економічну роль у забезпеченні робочими місцями, виробленні продукції та наданні послуг. За кількістю суб'єктів мале підприємництво складає більше 90% усього бізнесу в країні. Мале підприємництво в Україні залишається вразливим до дії ризикоутворюючих чинників, що негативно впливає на фінансові результати їх діяльності. Цей сектор економіки відреагував на зміни умов функціонування у стані війни найбільшими темпами падіння.

2. Для оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні використовується загальна та спрощена системи. Спрощена система оподаткування, впроваджена в Україні ще у 90-х роках, має певні переваги: звільняє від сплати окремих видів податків, таких як податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, ПДВ, земельний податок і т. д.; надання права вибору сплати ПДВ; спрощення бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Дана система неодноразово змінювалася з часу свого запровадження, ці зміни стосувалися ставки єдиного податку, торкалися порядку його нарахування, переліку податків, які замінялися єдиним податком, критеріїв надання підприємствам та фізичним особам – підприємцям права на використання.

3. З прийняттям Податкового Кодексу платників податків, які мали право скористатись спеціальним режимом оподаткування - спрощеною системою оподаткування, було поділено на чотири групи. До складу четвертої групи платників податків було віднесено сільськогосподарські підприємства. Податковим кодексом України було передбачено певні вдосконалення податкової системи: зменшення кількості податків, поступове зменшення ставок податків, удосконалено механізм розрахунків між бюджетом і платниками податків.

4. З урахуванням стратегічної мети України стати членом Європейського Союзу вивчення досвіду європейських країн сприятиме впровадженню дійсно ефективних методів управління економікою, спрямованих на розвиток бізнесу та боротьбу з його тінізацією.

РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

3.1. Ідентифікація проблемних аспектів оподаткування, що обмежують розвиток малого підприємництва

Успішне реформування системи оподаткування малого бізнесу неможливе без визначення проблемних аспектів, які перешкоджають його розвитку. На підставі даних опитувань проведених у рамках досліджень, які проводились Світовим банком, було узагальнено основні перешкоди у розвитку підприємницької діяльності (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Головні перешкоди у розвитку підприємницької діяльності
(опитування Світового банку)[51]

Показники, які компанії вважають найбільшою перешкодою	Україна	Європа та Центральна Азія	Економіки країн світу
доступ до фінансування	13,9	9,1	15,4
доступ до землі	1	1,6	3,1
ліцензування бізнесу та дозволи	0,7	3,6	2,1
корупція	17	3,8	6,5
суди	2,2	1,3	0,8
злочинність, крадіжки та безпорядки	1,6	1,9	3,5
митні та торговельні правила	2,2	2,7	3,7
електроенергія	1,7	4,4	8
некваліфікована робоча сила	3,9	21,6	11,1
трудове законодавство	2	5,1	3,8
політична нестабільність	25,4	10	11,3
податкове адміністрування	3,1	4,1	3,6
податкові ставки	12,5	17,9	12,3
транспорт	3,7	3,8	3,6

Варто зауважити, що останні дані цього дослідження для України наведені за 2019 рік. У цьому разі чинник впливу війни не враховано. У зв'язку з відсутністю більш актуальної інформації, будемо оперувати цими

даними. Виходячи з даних табл. 3.1, головними перешкодами для бізнесу в Україні було зазначено: політична нестабільність, корупція, доступ до фінансування, податкові ставки. Для інших країн ці проблеми є теж складними для вирішення (окрім корупції). Варто відзначити, що для бізнес регіону Європи та Центральної Азії відмітив проблем високих податкових ставок вище за українськи й.

Крім цього дослідження було більш детально розглянуто показники регулювання та оподаткування (табл. 3.2)

Таблиця 3.2

Показники стану регулювання та оподаткування бізнесу в Україні
(опитування Світового банку) [51]

Показники	Україна	Європа та Центральна Азія	Економіки країн світу
Час, витрачений вищим керівництвом на виконання вимог державного регулювання	10,8	8,8	8,5
Відсоток фірм, які відвідали або мали зустрітися з податковими службовцями	32,8	31,7	44,1
Якщо були візити, середня кількість візитів або необхідних зустрічей з податківцями	1,8	1,9	2,3
Кількість днів для отримання ліцензії	21,5	40	32,3
Дні для отримання дозволу на будівництво	61,5	93,2	65,6
Дні для отримання імпортової ліцензії	13,3	18,2	17,7
Відсоток компаній, які вважають податкові ставки основним обмеженням	52,7	27,3	27,9
Відсоток фірм, які вважають адміністрування податків основним обмеженням	29,3	13,8	18,5
Відсоток фірм, які вважають ліцензування бізнесу та дозволи основною перешкодою	26,6	9,9	12,8

Дані таблиці 3.2 підтверджують, що підприємці основною проблемою вважають основним обмеженням у своїй діяльності податкові ставки та адміністрування податків. Варто зауважити, що за окремими регуляторними питаннями позиція України краще за інші країни.

Дослідження періоду розвитку спрощеної системи оподаткування малого бізнесу дозволяє зазначити, що протягом десятиліття її функціонування виявили себе проблеми і суперечності, серед яких такі:

- нерівномірність та несправедливість розподілу податкового навантаження між платниками податків, наслідком якого стало порушення конкурентних умов;
- дестимулювання процесів нарощування масштабів господарської діяльності суб'єктів та заохочення їх до штучного дроблення;
- наявність можливостей ухилення від оподаткування самих суб'єктів малого бізнесу, а також великих і середніх підприємств (з використання спеціально створених структур малого підприємництва);
- недосконалість фіскально-адміністративного механізму, завдяки чому 30- 35% суб'єктів малого бізнесу декларували власну збитковість, продовжуючи діяльність тривалий час.

Слід відмітити, що система оподаткування, яка існувала в Україні до прийняття Податкового кодексу, створювала значне податкове навантаження на суб'єктів малого підприємництва, які сплачували єдиний податок у розмірі 6 – 10 %, а після прийняття нового Податкового кодексу податкове навантаження зменшилось, але разом з тим відбулися зміни щодо визначення платників податку на додану вартість. Це призвело до закриття великої кількості підприємств внаслідок розірвання контрактів між підприємствами. В умовах воєнного стану у суб'єктів малого підприємництва виникли проблеми з можливістю виконання податкових зобов'язань. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо застосування норм в умовах воєнного стану» було пом'якшено вимоги до сплати податків, звільнено бізнес від фінансових санкцій за несвоєчасну сплату податків та скасовано податкові перевірки під час воєнного стану. Ключові зміни спрощеної системи обліку та оподаткування, які були запроваджені для підтримки малого бізнесу під час війни наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Ключові зміни спрощеної системи обліку та оподаткування

Зміна	Суть
Подання звіту з єдиного податку	Декларація платника єдиного податку не заповнюється за період, у якому податок не сплачується
Подання звіту з єдиного внеску	Звіт не подається протягом періоду, в якому внесок не сплачувався
Нарахування єдиного внеску на працівників, що мобілізовані	Розрахунок здійснювався на підставі нарахованого доходу в межах максимальної величини, на яку нараховується єдиний внесок
Порядок сплати єдиного податку	Сплата єдиного податку здійснюється протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку подання податкової декларації
ПДВ	Звільнення з оплати ПДВ фізичних осіб, що знаходяться на третій групі оподаткування
Протермінування сплати податків чи подачі звітності	Платники податків, які спроможні своєчасно виконувати свої податкові обов'язки звільняються від відповідальності за несвоєчасне виконання таких обов'язків
Звільнення від оподаткування єдиним податком	З 1 квітня 2022 року і до припинення воєнного стану в Україні, підприємці не зобов'язані сплачувати єдиний податок.
Звільнення від оподаткування єдиним соціальним внеском	З 1 березня 2022 року і до закінчення або скасування воєнного стану в Україні, а також протягом 12 місяців після цього, підприємці мають право не нараховувати, не обчислювати і не сплачувати єдиний внесок за себе.
Звільнення від ЄСВ найманих працівників, що призвані до ЗСУ	Підприємці не зобов'язані сплачувати єдиний внесок за найманих працівників, які були призвані на строкову службу до Збройних Сил України.
Ставка єдиного податку	Для платників 3-ї групи ставка єдиного податку становить 2% від доходу. Підприємці мають можливість продовжувати працювати за цією ставкою або обрати третю групу платників єдиного податку з загальними правилами обрання системи оподаткування.
Перехід на 3-тю групу єдиного податку	Підприємці можуть обрати або перейти на 3-тю групу єдиного податку (2% від доходу) шляхом подання заяви до Державної податкової служби в паперовій або електронній формі
Припинення статусу платника податку	Припинення статусу платника єдиного податку 3 групи відбувається автоматично після закінчення або скасування воєнного або надзвичайного стану в Україні. Фізичні особи-підприємці також мають право самостійно відмовитися від застосування особливостей оподаткування з першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому прийнято таке рішення.
Відновлення ставки 5%	Фізичні особи-підприємці повертаються до сплати єдиного податку за ставкою 5% при дотриманні обмеження щодо обсягу доходу

Хоча спрощена система оподаткування в Україні має свої переваги, вона також має деякі недоліки, які можуть створювати проблеми під час кризових ситуацій. Деякі з цих недоліків включають:

- обмежене право на застосування. Система має обмеження на види діяльності, які можуть бути оподатковані за спрощеною системою, а також обмеження на розмір доходу та кількість працівників. Це може обмежити кількість платників податків, які можуть скористатися спрощеною системою під час кризових періодів, таких як воєнний стан;

- нечіткий поріг доходу. Існує невизначеність щодо того, яким чином буде розраховуватися поріг доходу для фізичних осіб-підприємців, які належать до 3 групи платників єдиного податку після закінчення воєнного стану. Ця неясність може створити заплутаність для платників податків і ускладнити планування їх фінансів та податкових зобов'язань;

- відсутність автоматичного переходу. Не передбачено автоматичного переходу фізичних осіб-підприємців з 3 групи платників єдиного податку на особливий режим оподаткування. Це означає, що фізичні особи-підприємці, які вже є платниками єдиного податку 3 групи, повинні подати заяву про зміну ставки і мати можливість сплачувати єдиний податок за ставкою 2%. Цей процес може забрати багато часу і призвести до затримок у виконанні податкових зобов'язань [41].

Відбудуться також зміни щодо сплати військового збору. Наразі військовий збір для фізичних осіб-підприємців становить 1,5% від мінімальної зарплати - це 106,5 грн. А з 1 квітня, коли розмір мінімальної заробітної плати зріс до 8 тис. грн. - 120 грн. Планується, що для платників третьої групи військовий збір буде іншим. Вираховуватимуть його не від мінімальної зарплати, а від доходу. І ставка буде не 1,5%, а всього 0,1%. Тобто платники третьої групи, які зараз сплачують єдиний податок 5% від доходу, платитимуть 5,1%. На думку експертів це може принести близько 10 млрд. грн.

Запровадження військового збору для фізичних-осіб підприємців – не стільки про гроші, скільки про справедливе розподілення фінансування оборони та виконання зобов’язань перед МВФ. Адже ідея про необхідність збільшення податкових надходжень була зазначена в Меморандумі з Міжнародним валютним фондом. Це один зі структурних маяків на 2024-й рік.

До того ж військовий збір для фізичних осіб-підприємців – лише частина комплексу заходів у пошуку додаткового фінансування. Водночас, на думку першого віцепрезидента Торгово-промислової палати України Михайла Непрана, запропоновані Міністерством фінансів зміни навряд чи досягнуть результату. Є багато прикладів, коли підвищення податків не призводило до наповнення бюджету, навпаки. «Збільшення акцизних зборів у підакцизній галузі регулярно збільшує не доходи, а тінь. Наприклад, тінь у тютюновій галузі досягла рекордних 23%, тінь в алкогольній продукції у межах 28%. Маючи тіньовий ринок підакцизних товарів, «скруток», контрабанди й інших нелегальних схем ухилення від податків на 250 млрд грн влада хоче через підвищення податків зібрати додатково 44 млрд грн. Тоді як резерви на чверть трильйона лежать на поверхні», – каже він.

Непран наголошує, що насамперед потрібно максимально вичерпати та закрити чорні схеми, переглянути роздуту соціальну сферу й лише тоді повертатися до питання підняття податків.

Наразі зобов’язання сплати фізичними особами-підприємцями військового збору знаходиться на розгляді, законопроект було представлено у березні 2024 року.

Отже, спрощена система оподаткування постійно зазнає змін у відповідь на потреби економіки та суспільства. Протягом останніх двох років спрощена системи оподаткування була зміненою відповідно до військових умов, що змінили порядок нарахування єдиного податку, внеску та переходів на різні системи оподаткування.

Спрощена системи оподаткування надає можливість замінити низку податків єдиним податком, що спрощує облік та знижує податкове

навантаження, однак попри це малий бізнес має додаткові бюджетні навантаження, що створює непрозорі умови для створення та функціонування суб'єктів малого підприємництва. Окрім того, ряд обмежень у вигляді встановлених граничних показників доходів та кількості працівників, а також обмеження на деякі види діяльності, роблять систему не такою універсальною,

3.2. Використання податкових пільг та стимулів для розвитку суб'єктів малого підприємництва

Економіка України має великий потенціал економічного зростання. В умовах затяжної кризи та наявності на ринку вільних ніш, де саме малий бізнес є найбільш ефективним, доцільним є створення сприятливих умов для його розвитку. Шляхом створення нових робочих місць і поглинання надлишкової робочої сили малий бізнес здатний вирішити проблеми з офіційною зайнятістю населення, які досі залишаються досить гострими в нашій країні. Створення великої кількості малих підприємств дає поштовх розвитку регіональної економіки. Розвиток здійснюється як через конкуренцію малих підприємств між собою, так і з суб'єктами середнього та великого бізнесу.

Аналіз стану малого бізнесу в Україні свідчить про те, що подальший його розвиток є неможливим без активного втручання держави. Тому для України наразі особливо актуальними є розробка та реалізація обґрунтованої та ефективної державної політики підтримки розвитку малого бізнесу, в першу чергу це стосується реформування системи оподаткування малих підприємств з метою створення сприятливих умов для розширення бізнесу.

Одним з основних важелів впливу на малі підприємства лишається податкова політика держави. На нинішньому етапі спрощена система

оподаткування є найкращою альтернативою у сфері сприяння розвитку малого бізнесу через податковий механізм, проте і вона не є досконалою. Усунення недоліків спрощеної системи призведе до створення більш сприятливого середовища для малого підприємництва.

Фіскальний механізм України необхідно реформувати у напрямі забезпечення сприятливих умов для ведення бізнесу та залучення інвестицій шляхом побудови стимулюючої податкової системи. Водночас при реформуванні податкової системи варто також зважати на те, що для України заходи щодо зменшення ставок основних податків та істотного збільшення бюджетних видатків з метою стимулювання розвитку малого підприємництва є неприйнятними через такі фактори:

- навіть за стабільних економічних умов у нашій державі її соціальні зобов'язання істотно перевищують фінансові можливості;
- зниження податкових ставок як інструмент стимулювання інвестицій в умовах політичної нестабільності України не забезпечить бажаних результатів, а лише призведе до зменшення й без того обмежених фінансових можливостей бюджетів України;
- відсутність джерел фінансування бюджетного дефіциту не сприятиме збільшенню видатків понад отримані доходи [38, с. 262]

Сучасний стан малого підприємництва в Україні свідчить про необхідність стимулювання його розвитку з боку держави, а отже і продовження дії спрощеної системи оподаткування. Незважаючи на всі недоліки та аргументи проти спрощеної системи оподаткування, її ліквідація не є ефективним рішенням, адже вона має важливе соціальне значення в нашій країні. Також необхідно враховувати, що скасування спрощеної системи несе ризик переходу в «тінь» значної кількості суб'єктів малого підприємництва, що, як наслідок, призведе до зниження рівня розвитку малого бізнесу та зменшення податкових надходжень від єдиного податку до бюджету. Спрощена система оподаткування є способом так званої «компромісної детінізації»: завдяки наявності такої системи офіційна

реєстрація стає відносно більш привабливою, порівняно з роботою у цілковитій «тіні», оскільки забезпечує легальність та мінімальний правовий захист, не вимагаючи при цьому ведення обліку та дозволяючи сплачувати помірні податки. В результаті в Україні відносно меншою (порівняно з країнами з аналогічним доходом на душу населення) проблемою є суто неформальний сектор, який складається з незареєстрованих офіційно економічних одиниць [Дубровський]

На думку Буй Т., найбільшу увагу при вдосконаленні чинної податкової системи необхідно звернути на підтримку новостворених малих підприємств, щоб вони могли досягти істотних фінансових результатів та надалі забезпечили б стабільні податкові надходження до бюджету. Для малих підприємств, що тільки розпочинають свою діяльність, необхідно вводити податкові стимули як в рамках спрощеної системи оподаткування, так і за її межами. Так, систему податкових ставок єдиного податку можна диференціювати, створивши окремі значення для новостворених суб'єктів. При цьому не обов'язково створювати нові групи платників єдиного податку: можна впровадити систему податкових знижок, що дозволять «молодшим» підприємствам сплачувати не повну суму податку, а певний її відсоток. Проте найбільш ефективним та простим для адміністрування є повне звільнення новостворених підприємств від сплати податків на термін від двох до п'яти років. Такий вид фінансової підтримки малого бізнесу на певний час допоможе підприємству досягти фінансової стійкості та самостійності. У середньостроковій перспективі така політика забезпечить зростання доходів бюджету, адже податкові надходження від збільшення ділової активності лише зростатимуть.

Цікавим та привабливим для переймання є досвід оподаткування малого бізнесу таких країн, як Франція, США та Естонія. Спільною рисою сфери оподаткування малих підприємств даних країн є надання податкових пільг за умови реінвестування певної частини прибутку підприємства у його власний розвиток. Так, у Франції обов'язковою вимогою застосування

спрощеного режиму оподаткування є те, що підприємство реінвестує частину прибутку у свою діяльність, і зобов'язується щорічно протягом наступних трьох років реінвестувати ту ж саму частку прибутку, яка залишається після сплати податків. В Естонії ж оподаткуванню підлягає лише той прибуток підприємства, що розподіляється між учасниками. Тобто якщо підприємство повністю реінвестує свій прибуток у власну діяльність, податок на прибуток не сплачується.

Оскільки поруч з такими вимогами в даних країнах встановлені відносно високі ставки податку для малих підприємств, особливо в порівнянні зі ставками єдиного податку в Україні, застосування умови реінвестування податку замість сплати його до бюджету в нашій країні не матиме бажаного ефекту, адже суми самого податку є відносно незначними. Тому ми пропонуємо запровадити систему, за якої мале підприємство повністю звільняється від оподаткування за умови реінвестування щонайменше 50% власного чистого прибутку. У короткостроковій перспективі такий крок може погіршити особистий добробут власника бізнесу, який не зможе використовувати весь прибуток підприємства для власного споживання, а також зменшити податкові надходження до бюджету. Проте вже у середньостроковій перспективі за рахунок нарощення капіталу підприємства, розширення виробництва та зростання обсягів реалізації продуктів чи послуг підвищаться як прибуток фірми, так і податкові відрахування до бюджету.

Розглянемо дію таких стимулів на прикладі. Для розрахунків візьмемо кількісні показники умовного підприємства «А» (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Показники діяльності підприємства «А»

Показники	Значення	Коментарі
Активи підприємства (станом на кінець періоду), тис. грн.	153,5	
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	427,1	

Коефіцієнт оборотності активів	2,8	розраховується як співвідношення доходів до активів
Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	82,9	
Рентабельність, %	19	розраховується як співвідношення фінансового результату і доходів

Промодельюємо декілька сценаріїв для ситуації, коли підприємство відноситься до третьої групи платників спрощеної системи зі ставкою 5% від доходів:

- 1) якщо підприємство сплачує єдиний податок, починаючи з 1 року своєї діяльності, а чистий прибуток реінвестує повністю у розвиток діяльності;
- 2) якщо підприємство перші п'ять років звільняється від сплати податків, а чистий прибуток, починаючи з першого року реінвестує у власний розвиток;
- 3) якщо підприємство перші десять років звільняється від сплати податків, а чистий прибуток, починаючи з першого року реінвестує у власний розвиток.

Для полегшення розрахунків з метою продемонструвати лише вплив податкового навантаження на розвиток бізнесу, припускаємо, що реінвестований прибуток є єдиним джерелом збільшення активів, норма рентабельності не змінюється, діяльність підприємства є прибутковою.

Результати за першим сценарієм наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5.

Моделювання показників діяльності підприємства «А» за першим сценарієм (роки 1-10)

Показники	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Активи	153,5	214,1	298,1	414,9	577,6	804,1	1119,2	1557,9	2168,6	3018,7	4202,0
Дохід	427,1	599,6	834,6	1161,8	1617,2	2251,2	3133,7	4362,1	6072,1	8452,4	11765,7
Прибуток	82,9	113,9	158,6	220,7	307,3	427,7	595,4	828,8	1153,7	1605,9	2235,5
Єдиний податок (5%)	x	29,9	41,73	58,1	80,9	112,6	156,7	218,1	303,6	422,6	588,3

За першим сценарієм бізнес підприємства «А» за десять років зріс у 27 разів. Загальна сума податку за цей період склала 2033,9 тис. грн.

За другим сценарієм підприємство звільняється від сплати податку на термін 5 років, а прибуток повністю реінвестується у діяльність. Інші припущення залишаються без змін.

Результати моделювання за другим сценарієм наведено в табл. 3.6.

За другим сценарієм бізнес підприємства у майже 49 разів. Загальна сума податку за цей період склала 3021,4 тис. грн. Отже можемо зазначити, що додатковий ефект від податкового стимулювання за цим сценарієм 987,5 тис. грн. та зростання потужності бізнесу.

Таблиця 3.6.

Моделювання показників діяльності підприємства «А» за другим сценарієм (роки 1-10)

Показник и	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Активи	153,5	235,5	361,3	554,3	850,4	1304,7	2001,7	2786,4	3878,7	5399,1	7515,5
Дохід	427,1	655,2	1005,3	1542,3	2366,2	3630,3	5604,8	7801,9	10860,3	15117,5	21043,5
Прибуток	82,9	125,8	193,0	296,1	454,3	696,9	1064,9	1482,3	2063,4	2872,3	3998,3
Єдиний податок (5%)	x	0	0	0	0	0	280,2	390,1	543,0	755,9	1052,2

Якщо припустити, що термін звільнення від сплати податків може бути 10 років і весь час підприємство матиме можливість реінвестувати прибутки у розвиток свого бізнесу, то отримаємо наступні результати (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Моделювання показників діяльності підприємства «А» за третім сценарієм (роки 1-10)

Показник и	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Активи	153,5	235,5	361,3	554,3	850,4	1304,7	2001,7	3071,0	4711,6	7228,5	11090,1
Дохід	427,1	655,2	1005,3	1542,3	2366,2	3630,2	5569,6	8544,9	13109,6	20112,8	30857,1
Прибуток	82,9	125,8	193,0	296,1	454,3	696,9	1069,3	1640,5	2516,9	3861,5	5924,3
Єдиний податок (5%)	x	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

За третім сценарієм бізнес підприємства зростає у 72%, а сума податку лише за перший рік оподаткування після пільгового періоду становить 1542,8 тис. грн.

Якщо продовжити спостерігати за змінами показників підприємства за цими трьома сценаріями ще наступні п'ять років, то отримаємо наступні результати (табл. 3.8).

У підсумку за період п'ятнадцять років за першим сценарієм буде сплачено 10862 тис. грн., за другим - 18812 тис. грн., за третім - 19300 тис. грн.

Таблиця 3.8

Моделювання показників діяльності підприємства «А» за першим, другим та третім сценаріями (роки 11-15)

	Активи	Дохід	Прибуток	Єдиний податок (ЄП)	Сума ЄП за період
За першим сценарієм					
11	5849,2	16377,9	3111,8	818,9	818,9
12	8142,2	22798,0	4331,6	1139,9	1958,8
13	11333,9	31734,9	6029,6	1586,7	3545,5
14	15776,8	44174,9	8393,2	2208,7	5754,2
15	21961,2	61491,5	11683,3	3074,6	8828,8
За другим сценарієм					
11	10461,6	29292,6	5565,6	1464,6	1464,6
12	14562,6	40775,3	7747,3	2038,7	3503,3
13	20271,1	56759,2	10784,2	2837,9	6341,2
14	28217,4	79008,8	15011,7	3950,4	10291,6
15	39278,7	109980,3	20896,2	5499,0	15790,6
За третім сценарієм					
11	17014,4	47341,0	9089,1	1542,8	1542,8
12	24560,6	68337,8	13120,3	2367,0	3909,8
13	35313,9	98257,9	18864,8	3416,0	7325,8
14	50761,8	141240,2	27117,1	4912,9	12238,7
15	72966,0	203021,4	38978,6	7062,0	19300,7

Графічно динаміку податкових надходжень за цими сценаріями наведено на рис. 3.1.

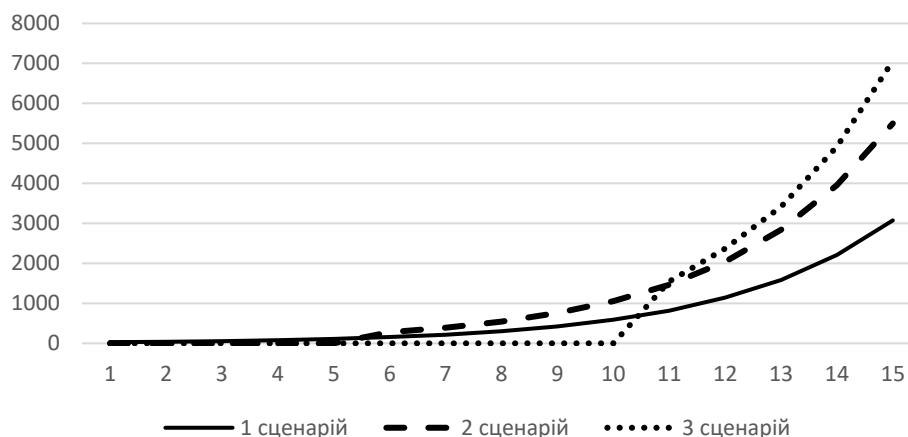

Рис. 3.1. Динаміка податкових надходжень за різними сценаріями податкового стимулювання

Отже оптимальним є податкове стимулювання за другим сценарієм. П'ятирічний термін є достатнім для становлення бізнесу. За цей час бізнес може зміцнити свій фінансовий стан й генерувати відповідні потоки доходів та більші надходження податків. Надання за часом більшого пільгового періоду, на нашу думку недоцільно, тому що протягом більшого строку зростають ризики зміни діяльності підприємства, зниження ефективності операційної діяльності, через зниження стимулів нести відповідальність по зовнішнім зобов'язанням, до яких можна віднести і оподаткування.

Податкове стимулювання можна запровадити для впливу на зміни у структурі малого бізнесу, як сектора економіки. Наприклад, дозвіл на пільговий податковий період можуть отримати підприємства виробничої сфери. Або податкове стимулювання можна впровадити для підтримки найбільш соціально-економічно важливих напрямів діяльності, спрямованих на подвоєне відновлення країни (наприклад, відновлення пошкодженої інфраструктури, екологічні проекти, сільське господарство тощо).

Не менш важливими та необхідними напрямами розвитку податкової системи є підвищення довіри підприємців до податкових органів, інформаційна та консультаційна підтримка малого бізнесу, простота системи справляння податків тощо. Так, зменшення кількості процедур, обов'язкових форм звітності, загального часу на сплату податків дозволить значно

полегшити даний процес. Не останню роль тут відіграє система електронної сплати податків «Електронний кабінет платника податків», що на сьогодні досить ефективно працює та продовжує вдосконалюватись Державною фіскальною службою України. Це є кроком до забезпечення необхідних умов для добровільного виконання вимог податкового законодавства платниками податків.

Висновки до третього розділу

Підсумовуючи результати дослідження, проведеного у третьому розділі, можемо дійти наступних висновків:

1. Суттєвий вплив на малі підприємства має податкова політика держави. Сучасна спрощена система оподаткування є найкращою альтернативою у сфері сприяння розвитку малого бізнесу через податковий механізм, проте і вона не є досконалою. До основних проблем і суперечностей цієї системи відносять нерівномірність та несправедливість розподілу податкового навантаження між платниками податків, відсутність стимулів нарощування масштабів господарської діяльності суб'єктів та заохочення їх до штучного дроблення, несумлінне використання можливостей системи з приховуванням реальних доходів. Усунення недоліків спрощеної системи призведе до створення більш сприятливого середовища для малого підприємництва.

2. Необхідність реформування фіскального механізму України для забезпечення сприятливих умов ведення бізнесу та залучення інвестицій шляхом побудови стимулюючої податкової системи. При цьому заходи щодо зменшення ставок основних податків та істотного збільшення бюджетних

видатків з метою стимулювання розвитку малого підприємництва можуть не принести ефекту через значні соціальні зобов'язання держави, що істотно перевищують фінансові можливості, а також низьку фінансову спроможність малого підприємництва в Україні;

3. При вдосконаленні чинної податкової системи передусім необхідно підтримувати новостворені малі підприємства, щоб вони могли досягти істотних фінансових результатів та надалі забезпечили б стабільні податкові надходження до бюджету. Для цього необхідно вводити податкові стимули. Систему податкових ставок єдиного податку можна диференціювати, створивши окремі значення для новостворених суб'єктів.

4. У роботі було проведено моделювання податкових надходжень за трьома сценаріями надання податкових пільг. За першим базовим сценарієм пільги не надавались, за другим - підприємці звільнялись від оподаткування на строк п'ять років, а весь прибуток мали реінвестувати у діяльність, за третім - звільнення відбувалось на строк десять років. Оптимальним виявилось податкове стимулювання за другим сценарієм. П'ятирічний термін є достатнім для становлення бізнесу. За цей час бізнес може зміцнити свій фінансовий стан й генерувати відповідні потоки доходів та більші надходження податків. Надання за часом більшого пільгового періоду недоцільно, тому що протягом більшого строку зростають ризики зміни діяльності підприємства, зниження ефективності операційної діяльності, через зниження стимулів нести відповідальність по зовнішнім зобов'язанням, до яких можна віднести і оподаткування.

5. Рекомендовано запроваджувати податкове стимулювання для впливу на зміни у структурі малого бізнесу, як сектора економіки. Дозвіл на пільговий податковий період можуть отримувати підприємці стратегічно важливих галузей та найбільш соціально-економічно важливих напрямів діяльності, спрямованих на подвоєне відновлення країни (наприклад, відновлення пошкодженої інфраструктури, екологічні проекти, сільське господарство тощо).

ВИСНОВКИ

Для економік багатьох країн мале підприємництво є рушієм соціального та економічного розвитку. Про це свідчить те, що в країнах з розвинутими економіками, частка малих та середніх підприємств переважає не лише за кількістю, але й має суттєвий вплив на створення ВВП, як правило, цей вплив переважає частку великих підприємств.

Згідно українського законодавства підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Критеріями віднесення підприємств до категорії великих, середніх або малих є кількість зайнятих осіб та обсяги річного доходу. Згідно з теоретичними підходами до класифікації крім кількісного методу виділяють також якісний та комбінований, за якими кількісні показники доповнюються низкою якісних характеристик. Цих дозволяє краще зрозуміти особливості цих суб'єктів підприємницької діяльності, що може бути використано при розробці необхідних методології оцінок та процедур.

При оподаткуванні малого підприємництва особливого значення набувають спеціальні принципи оподаткування, які спрямовані на стимулювання підтримки та розвитку малого бізнесу, вибір оптимальної системи оподаткування з урахуванням потреб окремого виду діяльності та розмірів суб'єкта, створення лояльних та гнучких умов взаємодії платників з фіскальними органами.

В Україні мале підприємництво все ще знаходиться на етапі становлення. Нестабільні умови функціонування, погіршені останніми роками війни не дозволяють суб'єктам малого підприємництва ефективно виконувати фіскальну функцію оподаткування. Однак, зважаючи на практику розвинених країн, повинна враховуватися не фіскальна функція, а саме

здатність даної категорії підприємств створювати стабільний і позитивний соціально-економічний ефект.

В Україні мале підприємництво має важливу соціальну та економічну роль у забезпеченні робочими місцями, виробленні продукції та наданні послуг. За кількістю суб'єктів мале підприємництво складає більше 90% усього бізнесу в країні. Цей сектор економіки вразливий до дії ризикоутворюючих чинників, що негативно впливає на фінансові результати їх діяльності. Мале підприємництво в Україні відреагувало на зміни умов функціонування у стані війни найбільшими темпами падіння.

В Україні для оподаткування суб'єктів малого підприємництва використовується загальна та спрощена системи. Остання була впроваджена в Україні ще у 90-х роках. До переваг спрощеної системи варто віднести: звільнення від сплати окремих видів податків, таких як податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, ПДВ, земельний податок і т. д.; надання права вибору сплати ПДВ; спрощення бухгалтерського обліку та фінансової звітності. За час своєї дії дана система неодноразово змінювалася щодо ставки єдиного податку та порядку його нарахування, переліку податків, які замінялися єдиним податком, критеріїв надання підприємствам та фізичним особам – підприємцям права на використання.

Окремі недоліки спрощеної системи оподаткування було вирішено з прийняттям Податкового Кодексу. З прийняттям Податкового Кодексу платників податків, які мали право скористатись спеціальним режимом оподаткування - спрощеною системою оподаткування, було поділено на чотири групи. До складу четвертої групи платників податків було віднесено сільськогосподарські підприємства. Податковим кодексом України було передбачено певні вдосконалення податкової системи: зменшення кількості податків, поступове зменшення ставок податків, удосконалено механізм розрахунків між бюджетом і платниками податків.

Розбудова більш ефективного механізму оподаткування малого підприємництва неможлива без вивчення та імплементації досвіду інших

країн. Зважаючи на суттєвий вплив на малі підприємства має податкова політика держави. Незважаючи на те що, сучасна спрощена система оподаткування є найкращою альтернативою у сфері сприяння розвитку малого бізнесу через податковий механізм, проте вона теж потребує удосконалення.

Реформування фіскального механізму України має відбуватись для забезпечення сприятливих умов ведення бізнесу та залучення інвестицій шляхом побудови стимулюючої податкової системи.

У ході проведеного дослідження запропоновано підтримувати новостворені малі підприємства, щоб вони могли досягти істотних фінансових результатів та надалі забезпечили б стабільні податкові надходження до бюджету. З цією метою рекомендовано вводити податкові стимули шляхом диференціації ставок єдиного податку, впровадження пільгового податкового періоду для новостворених суб'єктів.

У дослідженні було проведено моделювання податкових надходжень за трьома сценаріями надання податкових пільг. За першим базовим сценарієм пільги не надавались, за другим - підприємці звільнялись від оподаткування на строк п'ять років, а весь прибуток мали реінвестувати у діяльність, за третім - звільнення відбувалось на строк десять років. Оптимальним виявилось податкове стимулювання за другим сценарієм. Протягом п'ятирічного пільгового податкового періоду бізнес може зміцнити свій фінансовий стан й генерувати відповідні потоки доходів та більші надходження податків.

Податкове стимулювання можна використовувати для впливу на зміни у структурі малого бізнесу, як сектора економіки. Дозвіл на пільговий податковий період можуть отримувати підприємці стратегічно важливих галузей та найбільш соціально-економічно важливих напрямів діяльності, спрямованих на подвоєне відновлення країни (наприклад, відновлення пошкодженої інфраструктури, екологічні проекти, сільське господарство тощо). Розроблені рекомендації мають бути використані для удосконалення

системи оподаткування малого підприємництва та сприяти його розвитку та посилення економічних позицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський Кодекс України. 436-IV від 2003 зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 09.09.2023).
2. Податковий Кодекс України. 2755-VI від 02.12.2009 зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення: 01.09.2023).
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» 996-XIV, чинна реакція від 05.10.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>. (дата звернення: 05.09.2023).
4. Закон України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» 3460-IX, чинна редакція від 09.11.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>. (дата звернення: 05.09.2023).
5. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану» 2173-IX від 01.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text>. (дата звернення: 05.09.2023).
6. Андронік О.Л. Вплив оподаткування на розвиток малого та середнього підприємництва в Україні. Економіка і організація управління. №3(39)2020.
7. Апостолук О.Ю. Напрями вдосконалення оподаткування малого бізнесу в Україні. Інвестиції: практика та досвід № 7/2016. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2016/17.pdf (дата звернення: 15.09.2023).
8. Базалицький Д.М. Критерії визначення та роль малих підприємств у ринковій економіці як фактора стабілізації. БІЗНЕСІНФОРМ № 5 '2012. URL: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2012-5_0-pages-92_94.pdf (дата звернення: 21.10.2023).
9. Безус А.М., Шафранова К.В. Розвиток підприємств малого бізнесу в Україні. Проблеми розвитку економіки. Вісник КНУТ. №3 (99). 2016. С. 7 –

17. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/2101/1/V99_P007-017.pdf
(дата звернення: 09.09.2023).
10. Білик В.В. Сучасні тенденції розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1012> (дата звернення: 19.03.2021)
11. Бережний, Я. В. – Передумови та пріоритети реформування державної політики розвитку підприємництва в Україні. Аналітична доповідь / [Я. В. Бережний, З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Д. В. Ляпін, О. О. Молдован, Д. С. Покришка] – Нац. інститут страт. досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1700/>. (дата звернення: 29.10.2023)
12. Бортнік С.М. Функціонування малого і середнього підприємництва в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. Економіка та суспільство. Випуск №3. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1169/1126/>
(дата звернення: 29.09.2023)
13. Буй Т.Г. Податкова політика щодо малого бізнесу в Україні. НАУКОВІ ЗАПИСКИ НаУКМА. Том. 120. Економічні науки. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7f144feb-1a3e-46c0-9ceb-0880599949f4/content>. (дата звернення: 20.01.2024)
14. Буй Т.Г. Податкове стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні. Ефективна економіка. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2018/45.pdf. (дата звернення: 20.01.2024)
15. Варналій З.С. Основи підприємництва. Навч. Посібник - К.: Знання-Прес, 2002, 239 с. URL: http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/531/Varniliy.pdf
(дата звернення: 20.01.2024)
16. Васильєва Л.М. Розвиток малого підприємництва в зарубіжних країнах. Держава та регіони. 2010. № 2. С. 55-58
17. Власов В. Коментар експертів РwС в Україні щодо результатів спільного зі Світовим банком проекту Paying Taxes. URL:

<https://www.pwc.com/ua/uk/press-room/2019/paying-taxes-2020.html> (дата звернення: 22.03.2024)

18. Грановська І. В. Сучасний стан розвитку оподаткування малого бізнесу в Україні. Серія: Економіка та підприємництво, 2021 р., № 3 (120), С. 114-121. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2021/3_2021/20.pdf. (дата звернення: 20.03.2024)

19. Дубровський В., Черкашин В. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні // Інститут соціально-економічної трансформації [Електронний ресурс]. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/Instrumenty-uhylyannyavid-splaty-podatviv-2017-1.pdf>. (дата звернення: 15.04.2024)

20. Європейська хартія малих підприємств: міжнародний документ № 994_860 від 19.06.2000 року / Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_860. (дата звернення: 15.10.2023)

21. З 1 січня 2024 року нові розміри ЄСВ для роботодавців та ФОП. URL: <https://rv.tax.gov.ua/media-ark/local-news/742262.html>. (дата звернення: 10.05.2024)

22. Індекс настроїв бізнеса. Європейська бізнес асоціація. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analityka/> (дата звернення: 15.03.2024)

23. Квасовський О.Р. Оподаткування малого бізнесу в Україні: фіскальний та стимулюючий потенціал. Автореф. Дис. На здобуття наук. Ступеня канд. Екон. Наук. Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. Тернопільська академія народного господарства. Тернопіль, 2003, 23 с.

24. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2010-2022 роках URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 22.04.2024)

25. Ковальчук І.С. Аналіз рівня оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні. Modern Economics. №5(2017). URL:

<https://modecon.mnau.edu.ua/issue/5-2017/UKR/kovalchuk.pdf> (дата звернення: 15.03.2024)

26. Козак А.Р., Гевлич Л.Л. Роль та місце малого бізнесу в економіці України та світу. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/11281/11171> (дата звернення: 2.03.2024)

27. Козаченко Г. В., Воронкова А. Е., Медяник В. Ю., Назарова В. В. Малий бізнес: стійкість та компенсаторні можливості: монографія. К.: Лібра, 2003. С. 328.

28. Красота О.В., Кір'єв І.С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності. Ефективна економіка. URL:http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf (дата звернення: 10.02.2024)

29. Кужель О. Особливості державної фінансової підтримки малого і середнього бізнесу на сучасному етапі / О. Кужель // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 9. – С. 8-20.

30. Ларцев А.В. Світовий досвід оподаткування малого бізнесу. Наукове мислення. URL:<http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/44-chotirnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/213-svitovij-dosvid-opodatkovannya-malogo-biznesu> (дата звернення: 2.03.2024)

31. Мадрига Г. М. Поняття, місце і роль малих підприємств в економіці: економічні та соціальні аспекти / Г. М. Мадрига // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2013. – № 767 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 154–163.

32. Механізми розвитку підприємництва в умовах посткризового відновлення економіки України : аналіт. доп. / Д. С. Покришка, Я. А. Жаліло, Д. В. Ляпін, Я. В. Белінська [та ін.]. – К. : НІСД, 2010. – 72 с. ; Механизм содействия социально-экономическому развитию / Департамент ООН по экономическим и социальным вопросам.

33. Мінфін та МВФ розробляють для України перехід на польську модель оподаткування малого бізнесу. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/09/18/704444/>(дата звернення: 24.04.2024)
34. Мірошніченко О., Щигорева В. Система оподаткування малого бізнесу: досвід Польщі. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. Випуск 4. 2023. URL: <https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/108/121>(дата звернення: 2.05.2024)
35. Михальчинець Г.Т. Оподаткування малого бізнесу як напрям розвитку підприємництва в Україні. «Молодий вчений» • № 11 (14) • листопад, 2014 р. С 79-82.
36. Мочерний С. В. Основи підприємницької діяльності : посібник / Мочерний С. В., Устенко О. А., Чоботар С. І. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 280 с.
37. Недашківський В. Новий збір для ФОПів кому і скільки доведеться платити. Бізнес-Цензор. URL: https://biz.censor.net/resonance/3479153/novyyi_zbir_dlya_fopiv_komu_i_s_kilky_dovedetsya_platyty(дата звернення: 10.05.2024)
38. Надходження податків та зборів. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/nadhodjennya-podatkov-i-zboriv--obovyaz/nadhodjennya-podatkov-i-zboriv/>.(дата звернення: 15.03.2024)
39. Ногінова Н. Оподаткування малого підприємництва в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – № 24.1. – С. 259–263
40. Панухік О., Голич Н. Погляд на категорію «малий бізнес» у призмі сучасного бачення та європейських підходів. Галицький економічний вісник. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu Galician ekonomik journal, No 3 (58), 2019. <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/58/618.pdf>. (дата звернення: 12.02.2024)

41. Платіжна компанія Square інвестувала в платформу мобільних цифрових платежів Satispay 15 млн. євро. URL:<https://mind.ua/news/20218681-platizhna-kompaniya-square-investovala-v-platformu-mobilnih-cifrovih-platezhiv-satispay-15-mln-evro>. (дата звернення: 5.05.2024)
42. Проблеми і перспективи розвитку малого і середнього бізнесу : монографія / за ред. д.е.н., професора С.Д. Лучик; Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. Чернівці : Технодрук, 2021. 400 с. URL: http://chtei-knteu.cv.ua/ua/content/download/nayka/monography/prob_persp_ms_b_2021.pdf(дата звернення: 14.02.2024)
43. Ратинський В.В. Бухгалтерський облік і аналіз: перспективи для малого бізнесу. Економіка та суспільство: облік та оподаткування. 2021. Вип. 25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/243/231/> (дата звернення: 17.03.2024)
44. Рентабельність операційної та всієї діяльності підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010-2022 роки URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 10.03.2024)
45. Скрипник С.В., Лавров Р.В, Шепель І.В. Облік і оподаткування суб'єктів малого підприємництва. Економіка та суспільство. Випуск №52/2023. URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2579/2498>(дата звернення: 7.04.2024)
46. Стадник В. О. Складові і чинники формування потенціалу розвитку малого підприємництва. / В. О. Стадник, О. С. Петрицька // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 12. – С. 124 – 128.
47. Україну віднесено до списку країн з найбільш токсичними податковими системами. URL:<https://news.dtki.ua/taxation/common/86782-ukrayinu-vidneseno-do-spisku-krayin-z-naibils-toksichnimi-podatkovimi-sistemami>(дата звернення: 7.05.2024)

48. Тітенко З.М., Коцюрuba О.М. Особливості процесу оподаткування малого та середнього бізнесу. Економіка та суспільство. Випуск 22/2020. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/87/82>. (дата звернення: 14.03.2024)
49. Томнюк Т.Л. Зарубіжний досвід підтримки малого бізнесу: уроки для України. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/80.pdf. (дата звернення: 26.04.2024)
50. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010-2022 роки URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 10.03.2024)
51. Фоміна Т.В., Макарова А.О. Оподаткування суб'єктів малого підприємництва та напрями податкового стимулювання малого бізнесу в Україні. Наукові записки, вип.12, част.I URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84825024.pdf> (дата звернення: 6.05.2024)
52. Черняєва О.В., Гриненко А.Ю. Сутність і значення малого підприємництва у світовій економіці. СХІДНА ЄВРОПА: ЕКОНОМІКА, БІЗНЕС ТА УПРАВЛІННЯ Випуск 3 (08) 2017 URL: http://easterneurope-bm.in.ua/journal/8_2017/08.pdf (дата звернення: 12.05.2024)
53. Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010-2022 роки URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 13.03.2024)
54. Enterprise surveys: what business experience. URL: <https://www.enterprisesurveys.org/en/data/exploreeconomies/2019/ukraine#biggest-obstacle>. (дата звернення: 20.03.2024)
55. Portovaras T., Harbar Zh., Sokurenko I., Samoesilyk I., Management of small business entities. INDEPENDENT JOURNAL OF MANAGEMENT & PRODUCTION (IJM&P) v. 11, n. 8, Special Edition ISE, S&P - May 2020. URL: <http://www.ijmp.jor.br> (дата звернення: 17.09.2023)

56. Profit tax (% of commercial profits)

URL:https://data.worldbank.org/indicator/IC.TAX.PRFT.CP.ZS?name_desc=false

(дата звернення: 20.03.2024)

57. Tax payments (number)

URL:https://data.worldbank.org/indicator/IC.TAX.PAYM?name_desc=false

(дата звернення: 20.03.2024)

58. Total tax and contribution rate (% of profit).

URL:https://data.worldbank.org/indicator/IC.TAX.TOTL.CP.ZS?name_desc=false

(дата звернення: 20.03.2024)